

Het GO! CLB Brussel in cijfers

Schooljaar 2017-2018

Inhoudstabel

Voorbeschouwing	4
Overzicht	5
Leeswijzer	6
Dataverzameling	7
Het schooljaar 2017-2018 binnen zijn strategische context.....	9
Wie kwam in contact met het CLB?	10
De vraaggestuurde begeleiding: met welke vragen komen leerlingen naar het CLB?.....	14
Vraaggestuurde werking op basis van de leeftijd	42
Preventieve gezondheidszorg: de leerling op medisch consult	45
Wat doet het CLB met een zorgvraag?	56
Met wie werkt het CLB samen?	65
CLB en het M-decreet.....	71
Deel II DE NETOVERSTIJGENDE SAMENWERKING BINNEN DE CLB'S	75
Samen sterk: netoverstijgende samenwerking in de CLB's.....	75
CLBch@t	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Deel III: HET CLB BINNEN EEN NETWERK	78
Het netwerk rond het CLB	78
Samenwerking met een netwerk	79
De CLB's binnen het jeugdhulpverleningslandschap	81
DEEL IV: ORGANISATIE EN STRUCTUUR	87
GO! CLB Brussel in cijfers.....	87

Bijlage I: overzicht functies	90
Bijlage II: overzicht actoren	94

Voorbeschouwing

Dit is het 2de jaarverslag van het GO! CLB Brussel. Sinds 1 september is het nieuwe decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding van kracht.

Hoewel we liever naar de toekomst kijken, is een terugblik ook steeds leerrijk. Het verleden leert ons hoe we onze toekomst beter kunnen maken en dit geldt ook voor GO! CLB Brussel en dit jaarverslag. U krijgt een beeld van wat onze 40 personeelsleden¹ dagelijks presteren. Dagelijks zetten zij zich met hart en ziel in om de 15.795 leerlingen uit het Nederlandstalig Brussels onderwijs die kansen te bieden waar ze recht op hebben. Qua leerlingenaantal is dit centrum het grootste van alle GO! CLB-centra (ongeveer .. % van het totaal aantal GO! leerlingen). In totaal worden 58 scholen begeleid door dit CLB.

Dit jaarverslag geeft tevens een goed beeld van de rol die het GO! CLB Brussel speelt in de preventieve gezondheidszorg, als draaischijf tussen welzijn en onderwijs, bij het mee vorm geven aan de keuzes die leerlingen maken in verband met hun loopbaan, en in de hulp voor leerlingen die moeilijkheden ondervinden in het onderwijsgebeuren. Hiervoor schakelen we meer en meer moderne communicatiemiddelen in. Met hun succes bewijzen Onderwijskiezer en CLBch@t hun noodzaak.

In dit jaarverslag zal u ook de effecten van het M-decreet voor de eerste maal met cijfers aangetoond zien. Dit M-decreet heeft niet alleen voor een aardverschuiving gezorgd in het onderwijs, maar ook in de CLB-sector.

Hoe dan ook bewijzen de cijfers in dit jaarverslag dat het GO! CLB Brussel een belangrijke plaats inneemt, niet alleen in de leerlingenbegeleiding, maar ook in de welzijnswereld als brede instap voor leerlingen naar de jeugdhulp toe. Een rol die wij in de toekomst nog verder willen uitbouwen.

Veel leesgenot

GO! CLB Brussel

¹ Uitgedrukt in voltijdse equivalenten

Overzicht

Dit jaarverslag wordt opgedeeld in vier grote hoofdstukken.

Deel I: leerlinggebonden CLB-aanbod focust op de leerling. De activiteiten waarbij de leerling centraal staat, worden hier uitgelicht.

In **Deel II** beschrijven we uitvoerig de manier waarop GO! CLB Brussel netoverstijgend samenwerkt.

Het volgende **Deel III: het CLB binnen een netwerk** bekijkt hoe en op welke manier het CLB samenwerkt met actoren binnen onderwijs, welzijn, gezondheidszorg en belendende sectoren.

Het laatste hoofdstuk, **Deel IV: organisatie en structuur**, bespreekt tenslotte de organisatie en structuur van het GO! CLB Brussel.

Leeswijzer

De CLB-sector hanteert een specifiek begrippenkader. Om u daar wegwijs in te maken, schreven we deze leeswijzer. Zo geven we u de belangrijkste begrippen mee om het jaarverslag goed te kunnen interpreteren.

Unieke leerling: in dit jaarverslag wordt vaak gesproken van ‘unieke leerlingen’. Dit betekent dat iedere leerling slechts eenmaal geregistreerd wordt in deze statistieken, ondanks het feit dat heel wat leerlingen meerdere malen in contact kwamen met het CLB tijdens éénzelfde schooljaar.

We illustreren dit even met een voorbeeld. Nora kwam tijdens het schooljaar 2017-2018 meermaals in contact met het CLB. In oktober kwam Nora met haar klas langs voor een medisch consult. Tijdens dit consult besprak de CLB-arts de snijwonden op de armen van Nora. In de maanden die daarop volgden, kwam Nora meermaals op gesprek bij een CLB-medewerker over zelfverwonding. Op het einde van het schooljaar stelde Nora een vraag over studiekeuze. Voor ieder contact (een gesprek, een medisch consult, een onthaal van een vraag) noteerde de CLB-medewerker een nieuwe interventie in het elektronisch leerlingendossier van Nora. Toch zal Nora slechts eenmaal meetellen in het unieke leerlingenaantal, aangezien deze statistieken betrekking hebben op het aantal unieke leerlingen die in contact kwamen met het CLB.

Interventie: een interventie is een contact met de leerling of een contact over een leerling.

Vraaggestuurde werking: CLB-werking op vraag van de leerling, ouder(s) of school. Dit bestaat uit de kernactiviteiten onthaal en vraagverheldering, handelingsgerichte diagnostiek, handelingsgericht advies, begeleiding en draaischijffunctie. Deze aaneenschakeling van activiteiten wordt een handelingsgericht **traject** genoemd.

Aanbodgestuurde werking: door de overheid bepaalde CLB-opdrachten waarbij medewerking door de leerling, ouder(s) en school verplicht is. Dit is het geval voor de medische consulten, de profylactische maatregelen² en de begeleiding in het kader van leerplicht. Als we verder in de tekst spreken over *medische consulten*, dan verwijst dit naar de interventies in het kader van het verplicht aanbod.

Het CLB biedt eveneens gratis vaccinaties aan. Hiervoor wordt het vaccinatieschema van de Vlaamse overheid gevolgd en beslissen de ouders of ze al dan niet willen ingaan op dit aanbod. Dit vaccinatieaanbod behoort tot het verzekerd aanbod van het CLB.

² Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding (2009). Hoofdstuk V: Vaccinaties en profylactische maatregelen.
Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14124>

Deze vraaggestuurde en verplichte opdrachten vormen samen het CLB-aanbod naar leerlingen toe. Hiernaast vervult het CLB eveneens een taak binnen de ***schoolondersteuning***

Dataverzameling

De data, die verzameld werden voor het opstellen van het jaarverslag van het GO ! CLB Brussel, worden verzameld via het elektronische leerlingendossier **LARS** (Leerlingen Activiteiten en Registratie Systeem) en voortdurend geactualiseerd. In LARS worden alle relevante gegevens m.b.t. de CLB-begeleiding van een leerling bijgehouden. Het gaat hierbij zowel over de conclusies van de medische consulten, de interventies in het kader van een verplichte begeleiding, als over de vraaggestuurde CLB-begeleiding. Het LARS-dossier vervangt sinds 2011 het vroegere papieren dossier.

Het grootste deel van de CLB-registratie in dit leerlingendossier gebeurt a.d.h.v. gestandaardiseerde processen en procedures. Zo kent LARS een uitgebreide nomenclatuur van functies, onderwerpen, actoren enzovoort³ die de uniformiteit van de CLB-registratie ondersteunen.

De invoering van dit gezamenlijk en gelijkgericht elektronisch dossier wordt door de CLB's aanschouwd als een groeiproces. Sinds 2011 zet de sector dan ook prioritair in op gelijkgerichte registratie en uniform gebruik van LARS. Een gevolg van dit groeiproces is dat dit jaarverslag over een aantal cijfers een betrouwbare tendens kan weergeven sinds de ingebruikname in het schooljaar 2010-2011.

Dit jaarverslag is het tweede jaarverslag dat door GO! CLB Brussel wordt opgemaakt. We bekijken voor een aantal data de evolutie van de laatste 5 schooljaren.

Tenslotte dienen we te benadrukken dat de LARS-dossiers in de eerste plaats leerlingendossiers zijn. Zo wordt de CLB-werking rond schoolondersteuning niet geregistreerd in LARS omdat deze op het niveau van de school gesitueerd dient te worden, en niet op niveau van de leerling. Deze schoolondersteunende rol wordt dan ook niet besproken in dit jaarverslag.

De cijfers in het verslag gaan enkel over GO! CLB Brussel, maar ze maken ook duidelijk dat het CLB niet geïsoleerd werkt. Een CLB kan zijn opdrachten naar de leerlingen enkel kwaliteitsvol realiseren wanneer het verder kan bouwen op de fundamenten van een sterke schoolinterne werking en op een sterk netwerk van partners in het bredere maatschappelijke veld.

Dit jaarverslag beschrijft die activiteiten die GO! CLB Brussel registreerde tijdens het schooljaar 2017-2018 en heeft niet tot doel een wetenschappelijke publicatie te zijn. Bovendien beperken de cijfers zich tot de activiteiten die effectief geregistreerd worden, wat eveneens een mogelijke onderschatting betekent.

³ Zie in bijlage II.

Het schooljaar 2017-2018 binnen zijn strategische context

Het schooljaar 2017-2018 was op strategisch en beleidsvlak een intensief schooljaar. Omdat de vele ontwikkeling op beleidsvlak invloed hebben uitgeoefend op de CLB-werking van dat schooljaar, kiezen we ervoor de strategische context kort te kaderen.

Allereerst werd tijdens dit schooljaar het decretale proces voltooid van de **hervorming van de leerlingenbegeleiding**. Na een lang traject van beleidsvoorbereidend werk, onderhandelingen en parlementair werk, werd op 18 april 2018 het [decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#) gestemd en aangenomen door het Vlaams Parlement. Dit nieuwe decreet vervangt het oude 'decreet betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding' en ging in vanaf 1 september 2018. In het volgende jaarverslag wordt teruggekeken op de implementatie van dit decreet en mogelijke gevolgen voor de CLB-werking.

Andere beleidsdossiers die tijdens dit schooljaar grondig werden voorbereid of reeds in uitrol waren:

- **Wijzigingsdecreet M-decreet:** dit trad in werking op 1 september 2018, maar tijdens het schooljaar 2017-2018 werd de uitrol hiervan grondig voorbereid door de CLB-sector. Dit heeft mogelijk dus reeds implicaties voor de cijfers van het schooljaar 2017-2018. Het wijzigingsdecreet bracht heel wat technische en inhoudelijke wijzigingen met zich mee voor de werking van het M-decreet. Zo werden bv. de voorwaarden voor een (gemotiveerd) verslag type 3 gewijzigd.
- **Ondersteuningsmodel:** de ondersteuningsnetwerken gingen van start op 1 september 2017 als opvolger van de GON-begeleiding en waarborgregeling.
- Sinds 1 september 2018 hanteert de onderwijsinspectie een nieuw **referentiekader voor CLB-kwaliteit (R-CLB-K)**. Dit kwam tot stand in overleg met verschillende stakeholders (waaronder CLB-directeurs) en werd tijdens het schooljaar 2017-2018 proefgedraaid in verschillende CLB's.
- Op 1 mei 2018 werd de **Algemene Verordening Gegevensbescherming** (AVG, ook gekend als GDPR) van kracht. Deze wetgeving had ook een impact op de werking van de CLB's en het onderwijsveld. Tijdens het schooljaar 2017 – 2018 werd de sector verder voorbereid op de inwerkingtreding van deze Europese regelgeving.
- Ook binnen het beleidsdomein welzijn vonden enkele evoluties plaats die beleidsmatige werden opgevolgd. Gaande van de ontwikkeling van **persoonsvolgende financiering voor minderjarigen (PVF)**, de oproep **uitbreiding rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp** (één gezin één plan) en de **netwerken geestelijke gezondheidszorg**.

Deel I: Leerlinggebonden CLB-werking

Wie kwam in contact met het CLB?

Leerlingen, ouders en scholen zijn de prioritaire partners van de CLB's in hun werking. Daarbij stelt het CLB het **belang van de leerling altijd centraal**. We kiezen er dan ook voor om dit jaarverslag in de eerste plaats op de leerling te focussen.

We kunnen de leerlinggebonden begeleiding van het CLB indelen in twee verschillende soorten:

- enerzijds de **vraaggestuurde begeleiding** waarbij een leerling, ouder(s) of de school een zorgvraag formuleren aan het CLB;
- anderzijds de **verplichte begeleiding** met inbegrip van de medische consulten, de begeleiding in het voorkomen van besmettelijke ziekten en de begeleiding in het kader van problematische afwezigheden.

We bekijken verder in dit jaarverslag in detail wat de concrete begeleiding inhoudt.

Contact met de leerlingen

GO! CLB Brussel had tijdens het schooljaar 2017-2018 contact met **6.571 unieke leerlingen**. Dit is 41,60 % van de totale populatie van de GO! Brusselse scholen of iets meer dan **4 leerlingen op 10** die in de loop van dit schooljaar in contact kwamen met het GO! CLB Brussel.

Dit aantal wordt hieronder opgesplitst in enerzijds de vraaggestuurde begeleiding en anderzijds de activiteiten in het kader van de verplichte medische consulten met inbegrip van de vaccinaties. Ook de verplichte begeleiding bij spijbelen valt hieronder.

	Aantal interventies	Aantal unieke leerlingen
Vraaggestuurde interventies	6.834	1.827
Medische interventies	4896	4.766
Totaal	11.730	6.593

Tabel 1 Aantal interventies en unieke leerlingen

Een leerling kan tijdens hetzelfde schooljaar zowel voor een vraaggestuurde activiteit (bijvoorbeeld voor een doorverwijzing naar jeugdhulp) als voor een medische activiteit (bv. een medisch consult) in contact komen met het CLB.

In absolute aantallen kwamen minder leerlingen in contact met het GO! CLB Brussel dan tijdens het schooljaar ervoor⁴. Dit is een gevolg van de deelname van het GO! CLB Brussel in het Pilootproject PGZ van het POC, wat ook betekent dat er minder leerlingen op medisch onderzoek dienden te komen.

Leerling op medisch consult

Zoals hierboven werd vermeld nam GO! CLB Brussel dit schooljaar deel aan het pilootproject PGZ. Dit houdt in dat er minder medische consulten zijn, met als logisch gevolg dat er minder leerlingen op medisch consult kwamen dan in het schooljaar 2016-2017.

Het systematische contact in de eerste kleuterklas wordt zo georganiseerd dat de ouders maximaal aanwezig kunnen zijn. Dit vraagt van de verpleegkundigen een veel hogere tijdsinvestering dan de vroegere gerichte consulten van de eerste kleuterklas. Vroeger werden er 12 minuten per kleuter gerekend, nu neemt één kleuterconsult met ouder 40 à 45 minuten in beslag.

In onderstaande tabel zie je duidelijk de daling van het aantal leerlingen die op medisch consult kwamen in 2017-2018.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Algemeen Consult	3.655	3.718	1.692
Gericht Consult	2.896	3.028	3.080
Selectief Consult	113	185	219
Eindtotaal	6.614	6.794	4.991

Tabel Soorten medisch consult

Volgende tabel illustreert het aantal leerlingen die op consult kwamen per leeftijdscategorie tijdens het schooljaar 2017-2018.

	Leerlingen
Leeftijdscategorie 3-jarigen/1ste KL	1.157
Leeftijdscategorie 6-jarigen/1ste LJ	1.072
Leeftijdscategorie 9-jarigen/4de LJ	851
Leeftijdscategorie 11-jarigen/6de LJ	822
Leeftijdscategorie 14-jarigen/3de SO	870
Eindtotaal	4.772

⁴ Tijdens het schooljaar 2016-2017 kwamen in totaal 8.035 unieke leerlingen in contact met GO! CLB Brussel.

Tabel aantal consulten per leeftijdscategorie

Leerlingen met een zorgvraag: de vraaggestuurde werking

Voor 1.827 leerlingen werd een zorgvraag gesteld aan het GO! CLB Brussel. Dat is 11,57% van de totale schoolpopulatie van het GO! Nederlandstalig onderwijs van Brussel of meer dan **1 leerling op 10**. Zowel de leerling zelf, zijn/haar ouder(s) als de school kunnen deze vraag stellen aan het CLB.

We stellen vast dat het aantal leerlingen binnen de vraaggestuurde werking daalt voor het derde schooljaar op rij. Dit is voor een deel te wijten aan een onderregistratie in GO! CLB Brussel te wijten aan de hoge werkdruk waardoor er meer aandacht werd gegeven aan de begeleiding dan aan het registreren.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Vraaggestuurde werking	2.629	2.131	1.798

Tabel Evolutie aantal unieke leerlingen met een zorgvraag

In Vlaanderen zien we een stijging van het gemiddeld aantal interventies per leerling.

Ook in Brussel zien we een stijging. Voor een leerling met een zorgvraag voert het GO! CLB Brussel gemiddeld 3,7 interventies uit per leerling, tegenover gemiddeld 4 interventies per leerling in Vlaanderen.

2015-2016	2016-2017	2017-2018
3,5	3,4	3,7

Tabel Evolutie gemiddeld aantal interventies per leerling met zorgvraag

Betekent dit nu dat er minder leerlingen zijn met een zorgvraag? Dat voelen we als GO! CLB Brussel niet zo aan. We vermelden wel enkele mogelijke hypothesen die deze evolutie kunnen verklaren.

- Leerlingenbegeleiding situeert zich op een continuüm van zorg, waarin zowel de school als het CLB een belangrijke rol opnemen. De laatste schooljaren werd heel wat aandacht besteed aan de afstemming tussen school en CLB binnen deze leerlingenbegeleiding. Dit is tevens een van de uitgangspunten voor het nieuwe decreet op de leerlingenbegeleiding⁵. Een mogelijke verklaring voor de daling van het aantal leerlingen binnen de vraaggestuurde werking ligt in het

⁵ De uitgangspunten van het decreet op de leerlingenbegeleiding zijn een betere afstemming tussen de verschillende actoren en rollen binnen de leerlingenbegeleiding (school, CLB, PBD) vertrekkende vanuit de principes van het zorgcontinuüm en vier begeleidingsdomeinen. Een kwaliteitsvol zorgbeleid wordt daarbij een erkenningsvoorwaarde voor scholen

feit dat de school vaker een rol opneemt binnen de eerstelijnsbegeleiding van leerlingen. Ook ligt de focus bij het CLB Brussel op moeilijke en vaak ook langdurige trajecten.

- We stellen vast dat meer leerlingen online hun weg vinden naar het CLB. Met vragen over studie-en beroepskeuze kunnen leerlingen terecht op de website Onderwijskiezer. Daarnaast kunnen leerlingen sinds 1 februari 2016 terecht bij CLBch@t, waar ze anoniem een vraag kunnen stellen aan het CLB. Het aantal leerlingen die op deze manier online onthaald worden, zit niet vervat in de voorgaande cijfers. Verder in dit jaarverslag wordt aandacht besteed aan de online aanwezigheid van CLB.
- In het begin van dit jaarverslag werd aangehaald dat de implementatie van het elektronisch leerlingendossier en de registratie in dat dossier als een groeiproces moet gezien worden. Een verdere optimalisatie van de registratie blijft een constant aandachtspunt binnen het LARSproject. Het is niet uit te sluiten dat een betere registratie mee aan de basis ligt van deze daling, omdat gegevens nog accurater worden geregistreerd.
- Niet onbelangrijk is dat we als CLB-sector vaststellen dat de administratieve werkdruk jaar na jaar toeneemt. Zo vraagt het opmaken van een (gemotiveerd) verslag, A-document of M-document heel wat tijd door overleg, afstemming met verschillende partijen over de concrete situatie van de leerling (bv de leerling, ouder(s), school, enz.) en een uitgebreide administratieve onderbouw ter verantwoording van de inzet van middelen. Daarnaast dient het CLB ook heel wat verplichte attesten of documenten op te stellen waarvan we als sector de zinvolheid in vraag stellen: verlengd verblijf in de kleuterschool, vervroegde instap lager onderwijs, toelating voor een speciale zitting ter vervanging van het theoretisch examen bij het rijbewijs, attesten voedselveiligheid, Vaak is een andere instantie (bijvoorbeeld de school) beter geplaatst om dergelijk advies te verstrekken.
- Een mogelijke hypothese die de laatste jaren vaak werd aangehaald, heeft te maken met de gesloten enveloppeomkadering waarbinnen de CLB's dienen te werken. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werkte de CLB-sector al voor het 17de schooljaar op rij met het zelfde volume aan personeel. Het feit dat het aantal begeleidde leerlingen blijft dalen, kan erop wijzen dat de CLB's wat betreft werkvolume op (of voorbij) een maximumpunt zitten en enkel nog de leerlingen bereiken met de grootste noden.
- Tenslotte stellen we vast dat zorgvragen complexer worden en er bovendien sprake is van een multiproblematiek waarbij een leerling verschillende zorgvragen tegelijk heeft. Dit kan bijvoorbeeld geïllustreerd worden aan de hand van de projecten Samen tegen schooluitval en Ondersteuning asielkinderen met een traumaproblematiek waarin de Vlaamse overheid investeerde tijdens het schooljaar 2016-2017. Beide projecten werden toegekend aan de CLB's en kennen een doelpubliek waarin – bijna uitsluitend – leerlingen worden begeleid met zeer complexe zorgvragen en/of een multiproblematiek.

Deze laatste hypothese betekent dat de CLB's meer investeren in leerlingen met een grote(re) zorgnood. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met het mank lopen van de integrale jeugdhulpverlening, waardoor er nog steeds geen oplossingen gevonden worden voor de steeds langere wachtlijsten. Het CLB neemt de rol op van draaischijffunctie en verwijst de leerling door naar het meest gepaste aanbod. Zeker voor leerlingen met een grote zorgnood en/of een multiproblematiek betekent dat vaak dat het CLB (langer dan aangewezen is) de leerlingen ondersteunt in afwachting van de opstart van de hulp. We komen hierop verder in dit jaarverslag op terug.

De vraaggestuurde begeleiding: met welke vragen komen leerlingen naar het CLB?

De vraaggestuurde werking van de CLB's vertrekt altijd van een **zorgvraag** die gesteld wordt **over het welbevinden van een leerling of groep van leerlingen**. De vraag kan daarbij komen van de leerling zelf, de ouder(s) of het schoolpersoneel. Het vrijwaren of versterken van het leerproces of de onderwijsloopbaan van de leerling vormt daarbij steeds het uitgangspunt. Dit vanuit het principe dat het **belang van de leerling** altijd centraal staat.

Het vraaggestuurde aanbod van het CLB wordt ingedeeld in vier begeleidingsdomeinen:

Ieder begeleidingsdomein bevat volgens de LARS-nomenclatuur thema's, die op hun beurt verschillende onderwerpen bevatten. Dit laat de CLB-medewerkers toe om interventies op een gedetailleerd niveau te registreren in het leerlingendossier LARS.

- Het domein **leren en studeren** bevat interventies m.b.t. het functioneren in de klas. Thema's en onderwerpen die hieronder vallen zijn moeilijkheden met rekenen of lezen, taal- en spraakontwikkeling en werkhouding en aandacht.
- Het domein **onderwijsloopbaan** heeft – zoals de naam het zelf zegt - rechtstreeks betrekking op het onderwijstraject van de leerling. Een belangrijke opdracht van het CLB ligt hierbij in studiekeuzebegeleiding, waarbij het CLB een rol opneemt aanvullend op de school. Ook belangrijke overstappen in de onderwijsloopbaan worden begeleid door het CLB, zoals de trajectbegeleiding in het kader van een eventuele overstap naar het buitengewoon onderwijs of de overstap naar/binnen het stelsel leren en werken. Daarnaast nemen de CLB's een belangrijke rol op bij de opvolging van de leerplicht.

- Een volgend domein is de **preventieve gezondheidszorg**. Naast de verplichte medische consulten en het vaccinatieaanbod werkt het CLB ook preventief en vraaggestuurd binnen dit domein.
- Binnen het domein **psychosociaal functioneren** tot slot worden leerlingen begeleid met een zorgvraag die betrekking heeft op het brede welbevinden, zoals de emotionele of sociale ontwikkeling (bijvoorbeeld pesten of zelfmoordgedachten) of problemen thuis.

Het spreekt voor zich dat een CLB-interventie zich vaak op meerdere begeleidingsdomeinen tegelijk afspeelt.

De vraaggestuurde werking binnen de vier begeleidingsdomeinen

Wanneer we vervolgens naar de verdeling van de zorgvragen kijken binnen de vier begeleidingsdomeinen, levert dit de onderstaande tabel op voor het schooljaar 2017-2018. Deze tabel bevat enkel de begeleidingen binnen de vraaggestuurde werking, wat betekent dat de cijfers van de medische consulten niet in deze tabellen vervat zijn.

	Leren en studeren	Onderwijsloop- baan	Preventieve gezondheidszorg	Psychosociaal functioneren
Aantal unieke leerlingen met een zorgvraag binnen dit domein	780	974	189	688
Aandeel ten opzichte van de volledige schoolpopulatie	4,94%	6,17%	1,20%	4,36%

Tabel Aantal leerlingen per begeleidingsdomein

Het is belangrijk om hierbij op te merken dat één leerling tijdens hetzelfde schooljaar voor meerdere begeleidingsdomeinen in contact kan komen met het GO! CLB Brussel.

De meeste zorgvragen binnen de vraaggestuurde werking worden opgenomen binnen het begeleidingsdomein onderwijsloopbaanbegeleiding, waar voor ongeveer 6 % een zorgvraag wordt gesteld. Binnen het begeleidingsdomein van leren en studeren bereikt bijna 5 % van de totale schoolpopulatie het CLB.

Voor 1 leerling op 25 of iets meer dan 4 % van de schoolpopulatie behandelt het CLB een zorgvraag binnen het domein psychosociaal functioneren. De vraaggestuurde werking binnen de preventieve gezondheidszorg wordt ten slotte ingezet voor 1,1 % van de Brusselse schoolbevolking in ons werkgebied.

Gemiddeld aantal interventies per begeleidingsdomein

De tabel hieronder illustreert het gemiddelde aantal interventies opgedeeld per begeleidingsdomein voor de vraaggestuurde werking:

	Leren en studeren	Onderwijsloopbaan	Preventieve gezondheidszorg	Psychosociaal functioneren
Gemiddeld aantal interventies per leerling binnen de vraaggestuurde werking	3,02	2,14	1,79	3,93

Tabel Gemiddeld aantal interventies per begeleidingsdomein GO!CLB Brussel

Het domein psychosociaal functioneren blijft het domein waarvoor GO! CLB Brussel gemiddeld het meest aantal interventies onderneemt per leerling binnen de vraaggestuurde werking. Dit ligt in de lijn van de cijfers van Vlaanderen (3,96). We stellen vast dat GO! CLB Brussel gemiddeld iets meer interventies onderneemt voor het domeinen leren en studeren (2,73) en preventieve gezondheidszorg (1,68) en minder voor het domein onderwijsloopbaan (2,95).

De onderstaande tabel illustreert het gemiddeld aantal interventies per leerling, opgedeeld per begeleidingsdomein en naar geslacht van de leerling.

	Jongens	Meisjes
Leren en studeren	3	2,9
Onderwijsloopbaan	2,3	1,9
Preventieve gezondheidszorg	1,9	1,7
Psycho-sociaal functioneren	4,2	3,5

Tabel : gemiddeld aantal interventies per domein opgedeeld naar geslacht

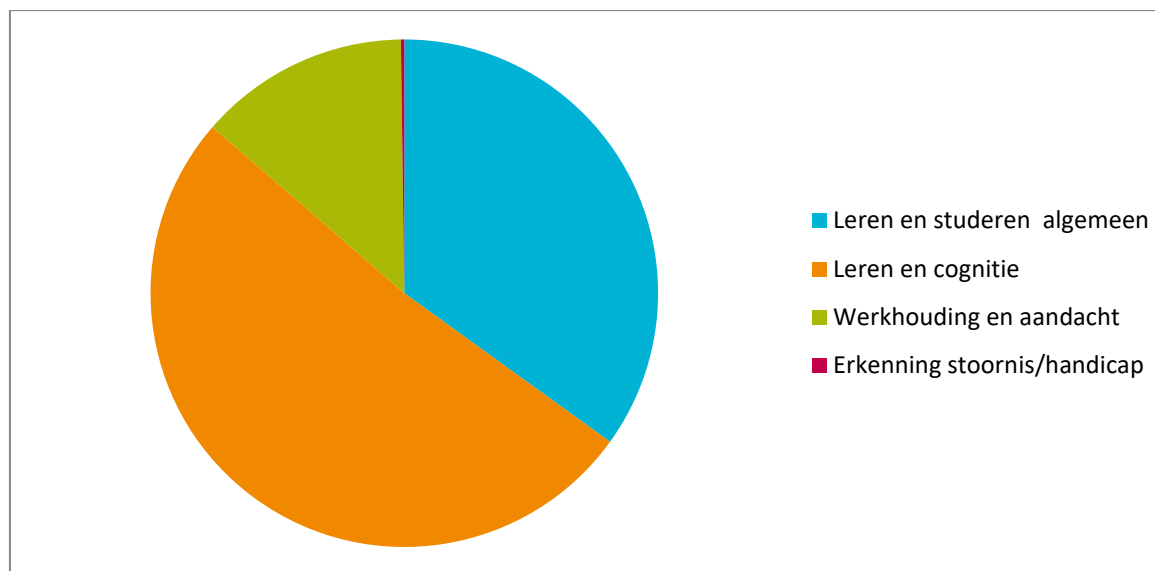
Er worden gemiddeld iets meer interventies ondernomen voor jongens dan voor meisjes binnen de vier domeinen.
Er worden opvallend meer interventies ondernomen worden voor jongens binnen het domein onderwijsloopbaan en psycho-sociaal functioneren.
Voor leren en studeren en preventieve gezondheidszorg is het gemiddelde ongeveer gelijk.

We gaan nu verder bekijken in detail welke interventies de CLB's ondernemen op ieder begeleidingsdomein.

Domein leren en studeren

	Aantal Leerlingen
Leren en studeren	765
Leren en studeren – niet nader gespecificeerd	323
Leren en Cognitie	475
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	141
<i>Algemene ontwikkeling</i>	198
<i>Cognitieve ontwikkeling</i>	76
<i>Taal- en spraakontwikkeling</i>	127
<i>Lezen en Spelling -> dyslexie</i>	57
<i>Rekenen -> dyscalculie</i>	18
Werkhouding en Aandacht	124
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	42
<i>Werkhouding - werktempo</i>	7
<i>Leermethode - studiemethode</i>	1
<i>Motivatie</i>	32
<i>Uitstelgedrag</i>	1
<i>Aandacht, concentratie, impulsiviteit -> AD(H)D</i>	71
Erkenning stoornis/handicap	2

Tabel Aantal leerlingen begeleidingsdomein leren en studeren

Figuur Verdeling leerlingen binnen domein leren en studeren

De grootste aandacht binnen dit begeleidingsdomein gaat naar het thema leren en cognitie.

Leren en cognitie

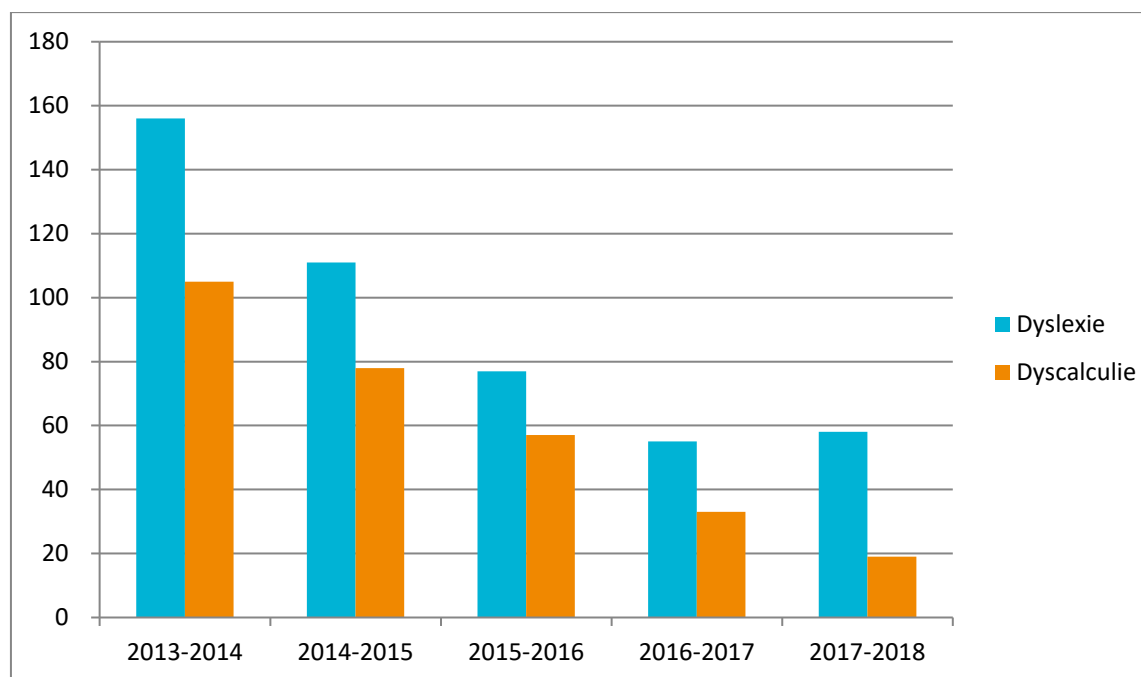
We stellen vast dat het aandeel van het thema leren en cognitie het grootste is binnen het domein leren en studeren, maar dat dit thema in omvang een dalende trend kent. Een van de onderwerpen die daarbij een sterk dalende trend kennen, zijn de begeleidingen met betrekking tot lees-, spellings- en rekenproblemen (waaronder dyslexie en dyscalculie).

We stellen een aanzienlijke daling vast bij zowel de leerlingen dyslexie als wat betreft dyscalculie. Het denken in labels maakt stilaan plaats voor het denken in functie van concrete onderwijsbehoeften. Daarbij krijgt een leerling bijvoorbeeld niet langer het label 'dyslexie' opgeplakt, maar formuleert het GO! CLB Brussel in overleg met de leerling, de ouders en de school de concrete onderwijsbehoeften waar de leerling nood aan heeft. Dat kan bijvoorbeeld bestaan uit het geven van

een mondelinge toelichting door de leerkracht bij een opdracht of de leerling krijgt meer tijd voor een toets⁶. Ook de school kan zelf al stappen nemen zonder dat daarvoor classificerende diagnostiek nodig is.

Veel van de maatregelen die een leerkracht kan nemen, ondersteunen bovendien niet een of meerdere individuele leerlingen, maar komen de hele klasgroep ten goede. Een voorbeeld daarvan is het mondeling toelichting van opdrachten. Dit past bovendien binnen het hebben van een visie op leerlingenbegeleiding vanuit een zorgcontinuüm. Mogelijk zorgt dit ervoor dat minder leerlingen nood hebben aan een geïndividualiseerde begeleiding op school. Daarnaast willen we ook hier wijzen op de verwachtingen die werden gecreëerd naar de school toe in het kader van het voeren van een eigen kwalitatief zorgbeleid. Ook dat zorgt ervoor dat minder leerlingen met bijvoorbeeld lees- of spellingsproblemen naar het CLB worden doorverwezen, omdat de school zelf eerst acties onderneemt binnen de schoolinterne zorg.

⁶ Het CLB doet daarbij beroep op het Protocol lezen en spellen dat werd opgesteld door Prodia. Dit is terug te vinden op http://www.prodiagnostiek.be/sites/default/files/20160210_protocol_lezen_spellens_dyslexie.pdf.

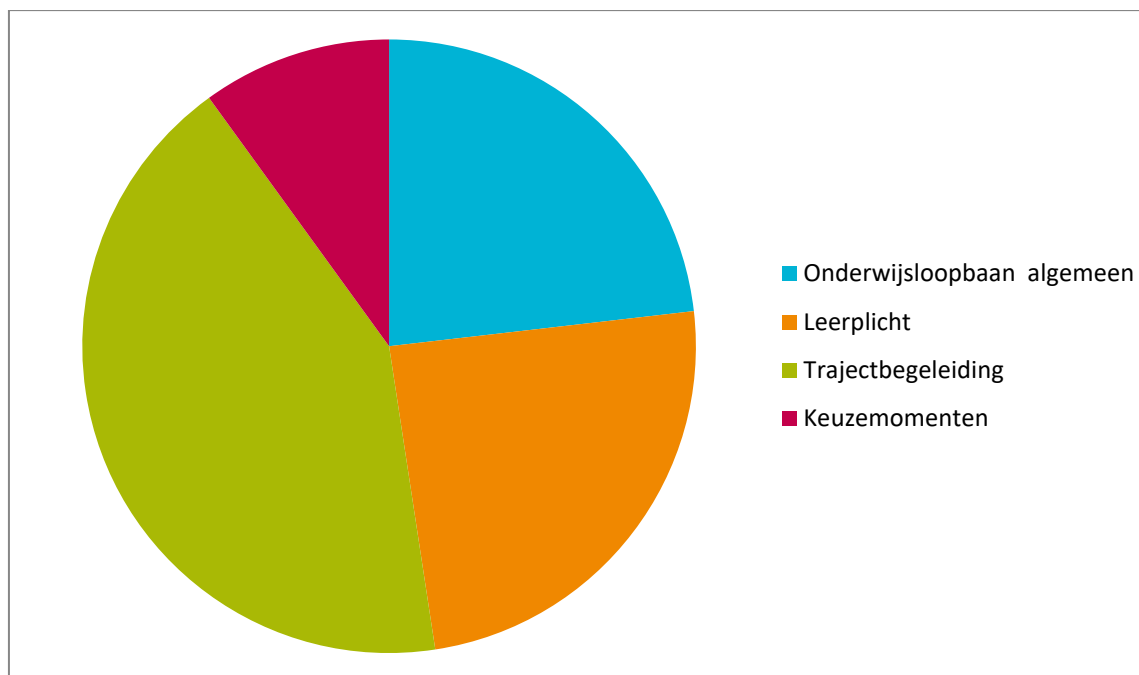
Figuur : evolutie aantal leerlingen dyslexie en dyscalculie

Domein onderwijsloopbaanbegeleiding

	Aantal leerlingen
Onderwijsloopbaan-niet nader gespecificeerd	961
Onderwijsloopbaan	260
Leerplicht / Leerrecht	274
Niet nader gespecificeerd	12
Afwezigheden -> problematische afwezigheden- Niet nader gespecificeerd	171
Afwezigheden -> problematische afwezigheden	120
Zorgwekkend dossier (ikv. leerplicht)	3
Problematische afwezigheden	77

<i>Schoolloze jongeren</i>	4
<i>Tijdelijke schorsing ikv. tuchtdossier</i>	29
<i>Buitengezet op school (BOS)</i>	80
Trajectbegeleiding	467
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	40
<i>Instap in onderwijs en studiekeuze anderstalige nieuwkomers</i>	3
<i>trajectbegeleiding ifv gemotiveerd verslag / verslag</i>	178
<i>Inschrijving onder ontbindende voorwaarde</i>	2
<i>GON/ION</i>	91
<i>Moeilijke keuzes (overzitten etc.)</i>	163
<i>Thuisonderwijs, tijdelijk onderwijs aan huis, ziekenhuisscholen, gemeenschapsinstellingen</i>	5
<i>Overstap naar / binnen Leren en Werken (en omgekeerd)</i>	30
<i>2.2.7- Overstap naar / binnen Leren en Werken (en omgekeerd)</i>	2
<i>POT</i>	28
<i>Trajectverandering buiten scharniermomenten</i>	1
<i>Buitenschoolse begeleiding</i>	32
<i>Buitenschoolse begeleiding</i>	8
<i>Revalidatie tijdens lestijden</i>	23
<i>Time-out</i>	1
<i>A-Doc</i>	5
Keuzemomenten	112
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	1
<i>Overstap KO-LO</i>	86
<i>Overstap LO-SO</i>	25

Tabel Aantal leerlingen begeleidingsdomein onderwijsloopbaan

Figuur Verdelingen leerlingen binnen domein onderwijsloopbaanbegeleiding

Leerplicht

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	451	328	492	376	278

Tabel Evolutie aantal leerlingen begeleid voor leerplicht

Na de stijging in 2015-2016 zien we de laatste 2 schooljaren een daling van het aantal leerlingen begeleidt voor het thema leerplicht. Onderstaande tabel toont wel aan dat het aantal interventies per leerling echter wel gestegen is. Een verklaring hiervan is het foutief en onderregistreren. GO! CLB Brussel gaat inzetten op een gelijkgerichte en correcte registratie.

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal interventies	2,02	2,02	2,03	1,81	2,16

Tabel Evolutie gemiddeld aantal interventies thema leerplicht

Problematische afwezigheden

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	389	271	336	244	174

Tabel Evolutie aantal leerlingen begeleid rond problematische afwezigheden

In GO! CLB Brussel zien we dat er een daling is van 31,5% in vergelijking met een daling van 6% in Vlaanderen. Een mogelijke verklaring is dat CLB Brussel te kampen heeft met veel complexe dossiers met een hoge tijdsinvestering, waardoor er minder begeleidingen kunnen opgenomen worden.

We suggereren wel enkele mogelijke hypothesen die de daling in het aantal registraties m.b.t. problematische afwezigheden kunnen verklaren:

Het is mogelijk dat het aantal problematische afwezigheden effectief is gedaald. Andere cijfers wijzen eerder op een stabiliteit in het aantal spijbelaars⁷.

■ Het aantal CLB-begeleidingen in het kader van problematische afwezigheden is gedaald. Hiervoor kunnen vervolgens opnieuw een aantal mogelijke hypothesen naar voor worden geschoven:

- We verwijzen opnieuw naar de inspanningen in het kader van de hervorming van de leerlingenbegeleiding. Dit zou erop kunnen wijzen dat scholen zelf meer acties ondernemen om de problematische afwezigheden tegen te gaan. Daarnaast is het ook zo dat het CLB enkel interventies registreert indien het concreet acties onderneemt voor een of meerdere leerlingen. Het bespreken van het aantal B-codes, bijvoorbeeld op een zorgoverleg met de school, wordt dus niet noodzakelijk genoteerd in het individuele dossier van een leerling indien het CLB niet tot begeleiding overgaat. Ook de stijgende rol van het CLB binnen de consultatieve leerlingenbegeleiding is hier een element van.
- Naar aanleiding van de gewijzigde regelgeving en de daarbij horende conceptnota Samen tegen schooluitval werden (met projectmiddelen) provinciale netwerken tegen schooluitval opgezet. Deze netwerken werken samen met de betrokken actoren in de regio een beleid uit om schooluitval verder tegen te

⁷ Zie o.a. cijfers van Hilde Crevits, Aantal spijbelaars blijft stabiel, 8 november 2018. Online raadpleegbaar via <http://www.hildecrevits.be/nl/aantal-spijbelaars-blijft-stabiel>

gaan. Een daling in het aantal problematische afwezigheden kan een gevolg zijn van de acties die deze netwerken opzetten. GO! CLB Brussel werkt samen met KANS.

- Een andere mogelijke hypothese is dat ook andere actoren, zoals de politie, een grotere rol opnemen binnen de aanpak van de spijbelproblematiek.

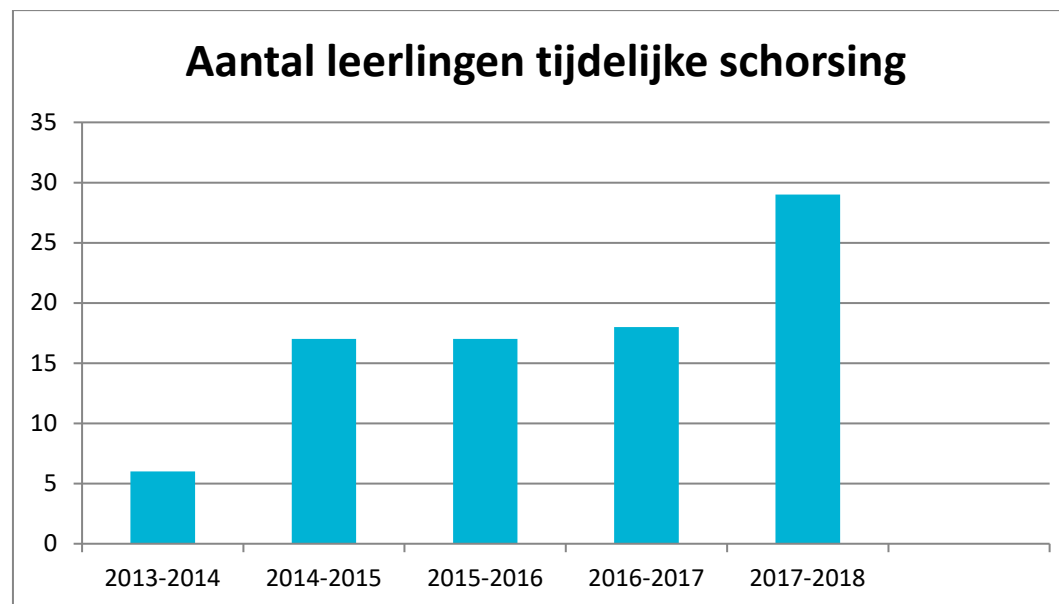
Tijdelijke schorsing in het kader van een tuchtdossier

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	6	17	17	18	29

Tabel Evolutie aantal leerlingen begeleid rond tijdelijke schorsing

Scholen beschikken over een aantal mogelijke tuchtmaatregelen om leerlingen tijdelijk of definitief uit te sluiten van de lessen op school. De aanleiding daarvoor is vaak een schending van de leefregels door de leerling.

We stellen als GO! CLB Brussel vast daar waar de trend enkele schooljaren aan een stuk redelijk stabiel bleef, dat het aantal begeleidingen in het kader van een tijdelijke schorsing dit schooljaar sterk is toegenomen (met 61%). Hierbij dienen we op te merken dat de aanwezigheid van het CLB op de klassenraad voorafgaand aan een tijdelijke schorsing niet verplicht is (dit in tegenstelling tot de klassenraad bij een definitieve uitsluiting, zie verder).

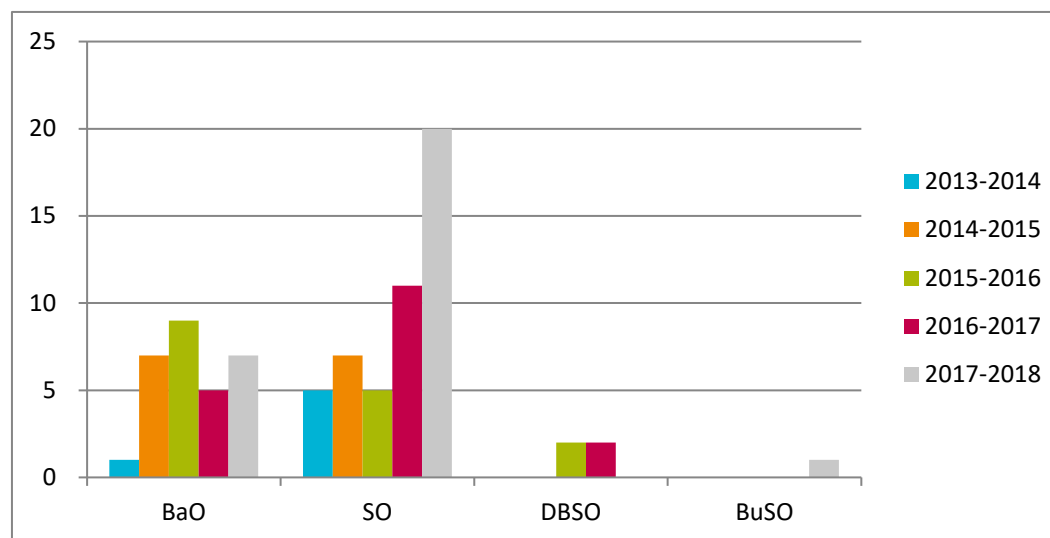

Figuur Evolutie aantal leerlingen begeleid rond tijdelijke schorsing

Wanneer we dit aantal leerlingen die tijdelijk geschorst worden bekijken over een volledig schooljaar, betekent dit dat er gemiddeld bijna 1 leerling (0,78) tijdelijk geschorst wordt per week⁸. Aangezien de begeleiding van het CLB niet verplicht is hierbij, is dit een onderschatting van het aantal werkelijke tijdelijke uitsluitingen op school.

Een vergelijking tussen de onderwijsniveaus levert de volgende gegevens op:

⁸ We baseren ons voor deze uitspraak op de indeling van het schooljaar zoals die geldt voor scholen en dus niet voor de CLB's. Deze telde tijdens het schooljaar 2017-2018 37 weken.

Figuur Evolutie aantal leerlingen tijdelijke schorsing per hoofdstructuur

BaO Basisonderwijs
SO Secundair onderwijs
DBSO Deeltijds beroepssecundair onderwijs
BuSO Buitengewoon secundair onderwijs

Het laatste schooljaar stellen we een sterke stijging vast, die zich het sterkst manifesteert in het secundair onderwijs. 69 % van de tijdelijk uitgesloten leerlingen bevinden zich in het secundair.

Wanneer we de vergelijking maken tussen jongens en meisjes, blijkt dat er opvallend meer jongens (nl. 27) tijdelijk werden geschorst dan meisjes (2). De stijging in het aantal tijdelijke schorsingen doet zich

vooral bij jongens voor .

Definitieve uitsluitingen – buitengezet op school (BOS)

Een andere tuchtmaatregel naast de tijdelijke uitsluiting, is de definitieve uitsluiting, waarbij de leerling wordt buitengezet op school. Een definitieve uitsluiting is ingrijpend en moet dan ook worden aanzien als allerlaatste maatregel die de school kan nemen. Gezien dit ingrijpende karakter moet de school altijd het advies inwinnen van de begeleidende klassenraad. De klassenraad wordt daarbij uitgebreid met een CLB-medewerker die een adviserende stem heeft. De verplichting dat het CLB dient aanwezig te zijn op de klassenraad ging in op 1 september 2014.

Wanneer een definitieve uitsluiting ingaat in de loop van het schooljaar, is de uitsluitende school verplicht om, samen met het CLB, de leerling actief bij te staan in de zoektocht naar een nieuwe school.

We stellen vast dat het aantal het aantal geregistreerde BOS leerlingen daalt. Dit in tegenstelling met Vlaanderen waar er een toename is van het aantal definitieve uitsluitingen op school.

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	56	43	147	125	80

Tabel Evolutie aantal leerlingen buitengezet op school – Lars datawarehouse

GO! CLB Brussel houdt sinds 2015-2016 een eigen registratie bij van het aantal BOS leerlingen. Deze registratie geeft volgende cijfers weer: hier is duidelijk te zien dat de aantallen in 2015-2016 en in 2017-2018 veel hoger liggen dan de aantallen die we in Lars terugvinden. We stellen dus vast dat de 2 laatste schooljaren het aantal BOS-leerlingen status quo blijft.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	166	114	110

Tabel Evolutie aantal leerlingen buitengezet op school – eigen registratiesysteem

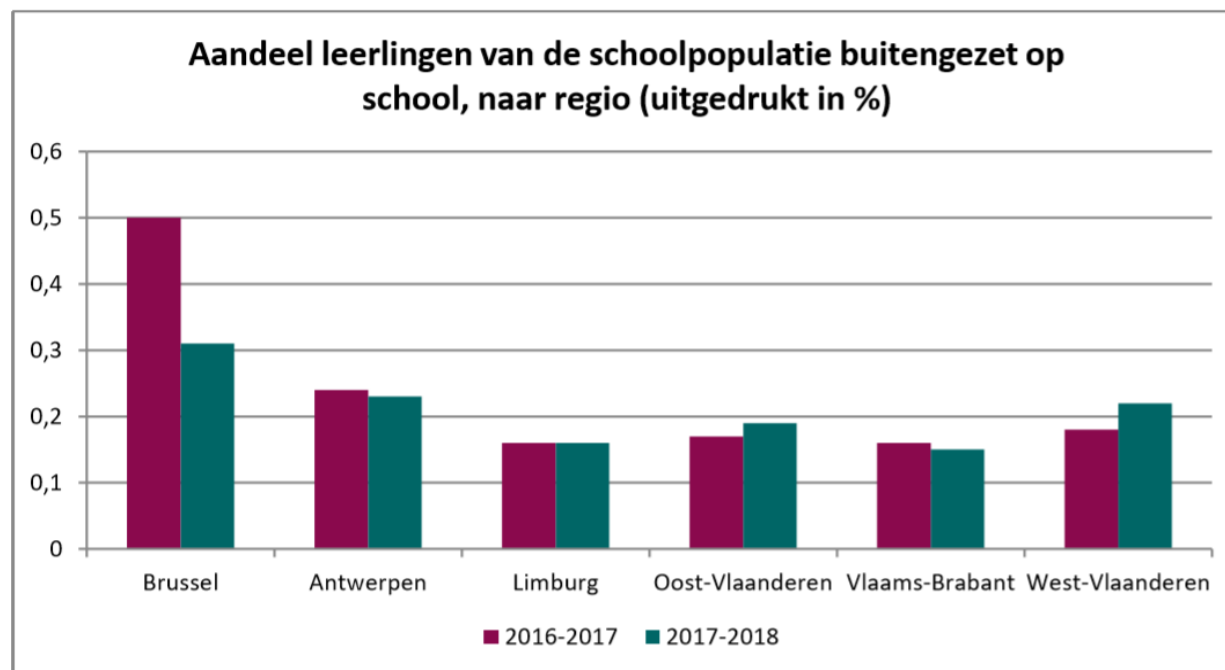
Onderstaande tabel illustreert het aantal leerlingen die werden buitengezet op school ingedeeld per niveau.

Aantal unieke leerlingen	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Basisonderwijs	10	6	4
Secundair onderwijs	156	108	106

Tabel Evolutie aantal leerlingen buitengezet op school per niveau - eigen registratiesysteem

In bovenstaande tabellen zien we dat er sterke daling is van het aantal leerlingen, zowel in het secundair onderwijs als in het basisonderwijs sinds 2015-2016. Een oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat er procedures werden opgesteld door LOP BaO Brussel en LOP SO Brussel. De laatste 2 schooljaren echter blijven de cijfers stabiel.

Tot slot maken we ook een onderverdeling van het aantal definitief buitengesloten leerlingen naar regio. De meeste leerlingen worden buitengezet in Brussel (nl. 0,31 %). Hier is wel een duidelijke daling merkbaar ten opzichte van het schooljaar 2016-2017 (waar dit nog 0,5 % was). Brussel wordt gevolgd door Antwerpen (0,24 % van de schoolpopulatie) en West-Vlaanderen (0,22 %). Het gemiddelde voor Vlaanderen en Brussel bedraagt 0,20 %. In Oost-Vlaanderen (0,19 %), Limburg (0,16 %) en Vlaams-Brabant (0,15 %) werden minder leerlingen uitgesloten. In tegenstelling tot in de andere regio's merken we geen daling, maar een beperkte stijging, van het aantal uitgesloten leerlingen op in Oost-Vlaanderen (van 0,17 % naar 0,19) en in West-Vlaanderen (van 0,18 % naar 0,22 %).

Tabel : aantal leerlingen buitengezet op school, naar regio

GO! CLB Brussel registreert, net zoals de andere CLB's in Vlaanderen, meer acties binnen het thema van de trajectbegeleiding. Hierna volgen enkele onderwerpen die de toename in het aantal interventies in het kader van trajectbegeleiding verklaren.

Trajectbegeleiding i.f.v. een gemotiveerd verslag of verslag

Het aantal leerlingen waarvoor het CLB een traject opstart in het kader van (gemotiveerd) verslag, kent een stijgende trend.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	160	125	179

Tabel 20: evolutie aantal leerlingen trajectbegeleiding (gemotiveerd) verslag

We geven hier enkel een vergelijking over de laatste 3 schooljaren, aangezien het M-decreet (dat de voorwaarden voor het verslag en gemotiveerd verslag bepaalt) inging op 1 september 2015. De bovenstaande tabel illustreert een daling in het schooljaar 2016-2017 die we niet onmiddellijk kunnen verklaren.

In dit schooljaar zien we wel een sterke stijging, in het aantal opgestarte trajecten in functie van een mogelijk gemotiveerd verslag of verslag.

Deze stijging in het aantal trajecten (of begeleidingen) betekent niet dat er voor elk van deze leerling ook een verslag werd uitgeschreven door het CLB.

Sinds 1 september 2017 gingen de ondersteuningsnetwerken van start, die zorgen voor de ondersteuning van leerlingen of leerkrachten. Dit zorgde voor een toename in het aantal vragen naar HGD-trajecten bij CLB's.

Inschrijving onder ontbindende voorwaarden

Wanneer een leerling die beschikt over een verslag (dat toelating geeft tot het buitengewoon onderwijs) wordt ingeschreven in een school voor gewoon onderwijs, wordt dit een inschrijving onder ontbindende voorwaarden genoemd. Bij een dergelijke inschrijving wordt doorgaans overleg gepleegd met het CLB. Het CLB vervult hierbij voornamelijk een schoolondersteunende rol, wat geen verplichte opdracht is. Hierdoor dienen we erop te wijzen dat onderstaande cijfers een onderschatting zijn omdat het CLB niet altijd wordt betrokken.

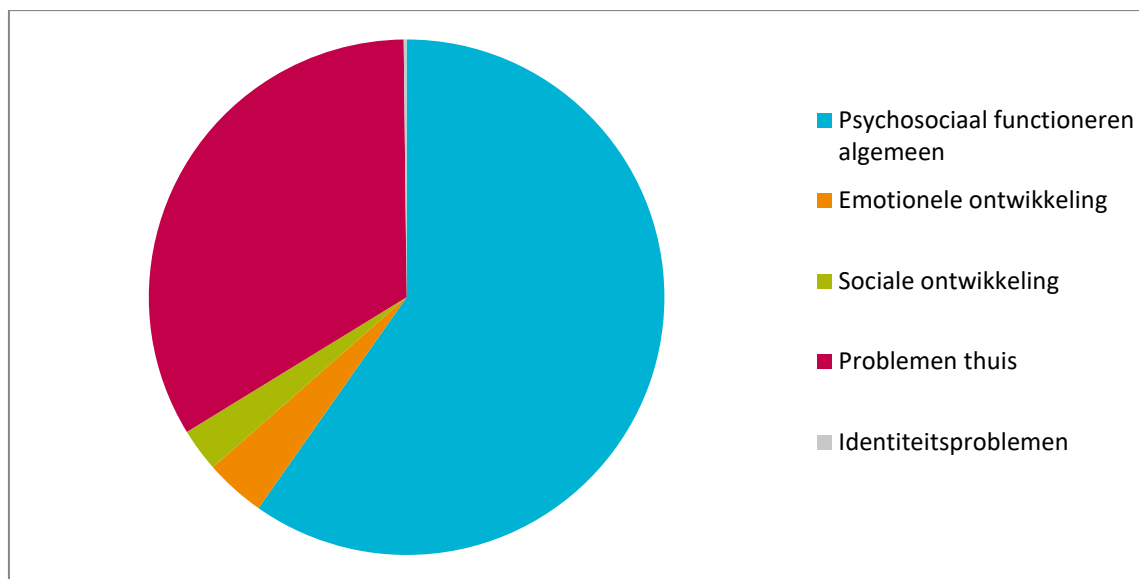
	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	1	5	2

Tabel Evolutie aantal leerlingen inschrijving onder ontbindende voorwaarden

Domein psychosociaal functioneren

	Aantal leerlingen die een beroep deden op het CLB voor dit thema/onderwerp
Psychosociaal functioneren	677
PSF – niet nader gespecificeerd	331
Emotionele ontwikkeling	21
<i>Angstproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	24
<i>Stemmingsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	28
<i>Persoonlijkheidsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	4
Sociale ontwikkeling	15
<i>Aanpassingsproblemen, Sociale vaardigheden</i>	1
<i>Interactieproblemen met leerkracht(en)</i>	12
<i>Communicatie en interactie -> ASS</i>	34
<i>Regelovertrekend gedrag</i>	82
<i>Pesten en gepest worden</i>	19
<i>Gedragsproblemen (vermoeden van stoornis)</i>	137
Problemen thuis	186
<i>Opvoedingsaanpak en -vaardigheden</i>	50
<i>Verwaarlozing - mishandeling (fysisch & psychisch)</i>	44
<i>Interactieproblemen binnen het gezin</i>	29
<i>Financieel-materiële problemen in het gezin</i>	17
Verontrusting	57
Identiteitsproblemen	1

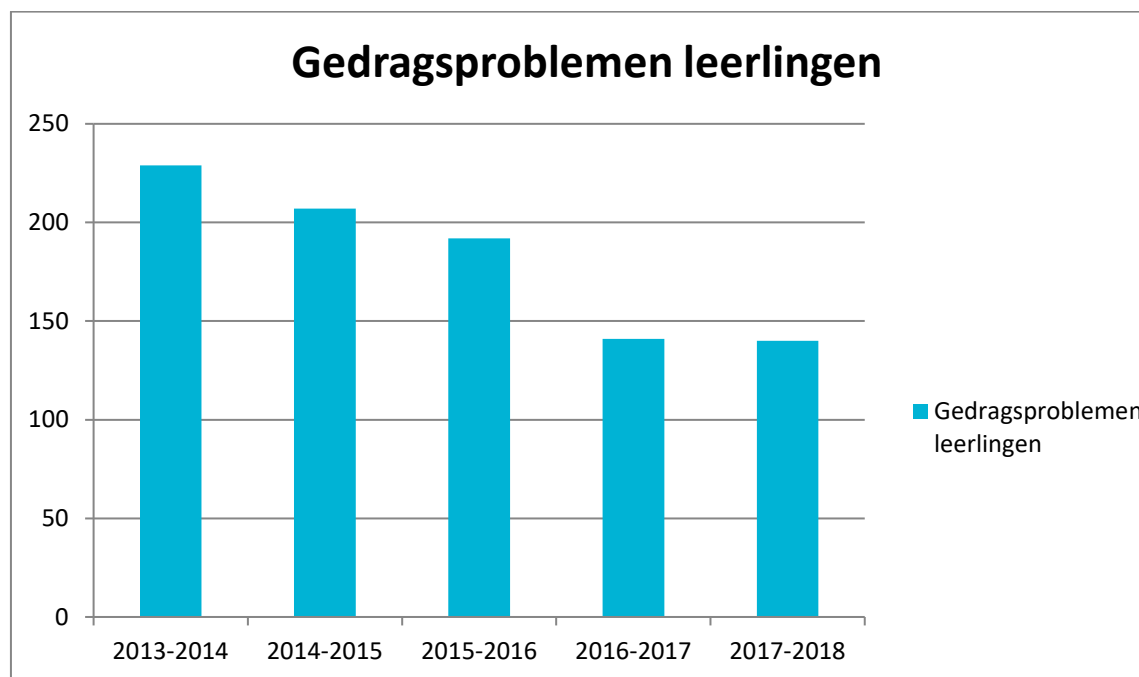
Tabel Aantal leerlingen begeleidingsdomein psychosociaal functioneren

Figuur Verdeling leerlingen binnen psychosociaal functioneren

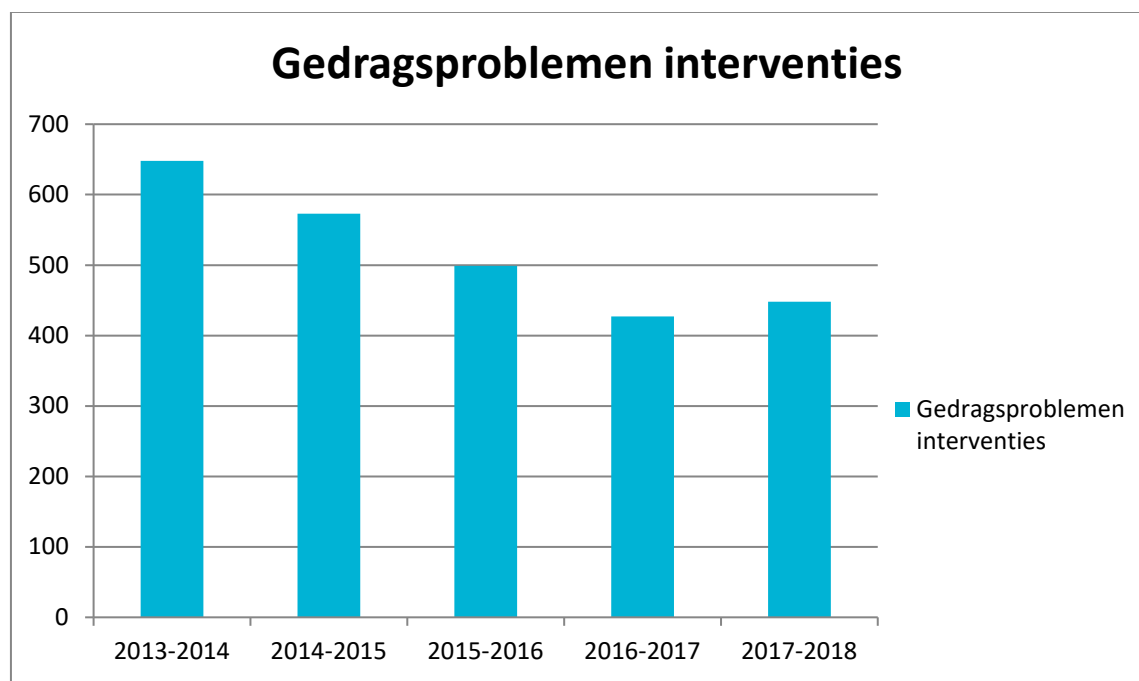
Gedragsproblemen

Onderstaande grafiek laat zien dat het aantal leerlingen met gedragsproblemen, waarvoor beroep op het CLB werd gedaan, elk jaar daalt. De twee laatste schooljaren blijven de cijfers stabiel.

Figuur Evolutie aantal unieke leerlingen gedragsproblemen

We stellen dit schooljaar wel een stijging vast in het aantal interventies die betrekking hebben op gedragsproblemen en een vermoeden van gedragsstoornis.

Figuur Evolutie aantal interventies gedragsproblemen

Nadat deze cijfers een aantal schooljaren na elkaar daalden, stellen we opnieuw een lichte stijging vast in het aantal interventies. Enkele mogelijke hypothesen die dit kunnen verklaren zijn:

- In aanloop naar het schooljaar 2017-2018 werd de mogelijkheid ingevoerd om op basis van een gelopen HGD-traject ondersteuning te motiveren vanuit type 3 voor leerlingen zonder een diagnose.
- De lagere cijfers in de voorafgaande schooljaren kunnen dan ook mogelijk verklaard worden door de striktere criteria voor type 3 binnen het M-decreet.

Regelovertredend gedrag

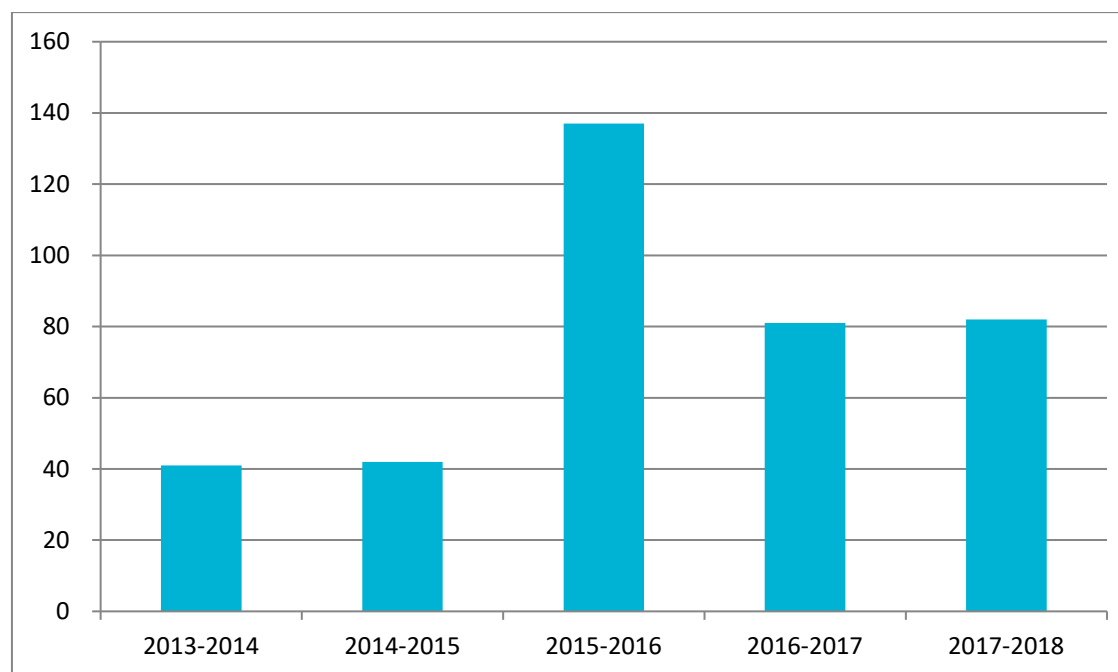
De begeleiding van leerlingen in het kader van regelovertredend gedrag wordt vaak gesitueerd bij leerlingen in het kader van een (mogelijke) tijdelijke schorsing of een definitieve uitsluiting.

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	41	42	137	81	82

Tabel Evolutie aantal leerlingen regelovertrekend gedrag

We stellen vast dat er steeds meer leerlingen in contact komen met het GO! CLB Brussel in verband met regelovertrekend gedrag. Ten opzichte van het schooljaar 2013-2014 stellen we hierbij een stijging vast met 50%. Het hoge aantal registraties in 2015-2016 is waarschijnlijk te verklaren aan een overregistratie. Regelovertrekend gedrag is een concreet voorbeeld van een hulpvraag die zich nooit alleen stelt (multiproblematiek). Een leerling die regelovertrekend gedrag vertoont, heeft vaak meerdere hulpvragen waarvoor al dan niet beroep wordt gedaan op het CLB. Het CLB bekijkt de vraag daarbij steeds vanuit een breed perspectief. Zo is het belangrijk om niet blind te staren op externaliserend gedrag (bijvoorbeeld agressie, regelovertrekend gedrag) terwijl signalen van internaliserende problemen (bijvoorbeeld angst, depressie, extreme verlegenheid) minder of niet worden opgepikt.

De meerderheid van de interventies in het kader van regelovertrekend gedrag vinden plaats in het secundair onderwijs. Dit dient samen te worden bekeken met het aantal (tijdelijke en definitieve) uitsluitingen die zich ook vooral in het secundair onderwijs voordoen.

Figuur Evolutie regelovertrekend gedrag

Problemen thuis

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	325	353	333	285	249

Tabel Evolutie aantal leerlingen problemen thuis

Net zoals vorig jaar stellen we een daling vast in het aantal interventies in het kader van problemen thuis. Hierbij dienen we echter op te merken dat dit alles te maken heeft met een nieuw onderwerp in de registratielijst. Vanaf het schooljaar 2016-2017 worden situaties waarbij medewerkers echt verontrust zijn namelijk geregistreerd onder het onderwerp 'verontrusting'. De interventies in het kader van verontrusting werden vroeger (voor de start van de integrale jeugdhulp) voornamelijk geregistreerd onder 'problemen thuis'.

Problemen thuis komen iets minder vaak voor bij meisjes (0,62 % van de schoolpopulatie) dan bij jongens (0,99 %).

Verontrusting

De term 'verontrusting' deed samen met het decreet Integrale Jeugdhulp zijn intrede in het jeugdhulpverleningslandschap. Dit is echter geen nieuwe opdracht: ook vóór de intrede van Integrale Jeugdhulp namen de CLB's dit reeds op, onder meer in de dossiers waarbij werd samengewerkt met de Vertrouwenscentra voor Kindermishandeling (VK).

Volgens de definitie van Integrale Jeugdhulp⁹ 'is er sprake van verontrusting wanneer:

- de ontwikkelingskansen van een minderjarige bedreigd worden (de provisie-, protectie- of participatierechten van de minderjarige worden geschonden) en/of;
- de (psychische, fysieke of seksuele) integriteit van een minderjarige of van een of meer gezinsleden worden aangetast.'

Verontrusting wordt daarbij omschreven als een gedeelde verantwoordelijkheid van alle jeugdhulpverleners.

Tijdens het schooljaar 2017-2018 registreerde GO! CLB Brussel voor in totaal 54 unieke leerlingen een interventie in het kader van verontrusting. Dit is een duidelijke stijging (37%), die we ook tijdens de vorige twee schooljaren vaststelden.

Dit cijfer opgeteld met het aantal zorgvragen over problemen thuis geeft een totaal van 306 leerlingen waarvoor een interventie werd gedaan.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	34	47	54

Tabel :Evolutie aantal unieke leerlingen verontrusting

⁹ Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, Omgaan met verontrusting, online raadpleegbaar via <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/professionelen/jeugdhulpaanbieders/omgaan-met-verontrusting/>

Pesten

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	28	25	21	23	19

Tabel : Evolutie aantal unieke leerlingen pesten

We stellen vast dat het GO! CLB Brussel minder leerlingen begeleidt rond het thema pesten en gepest worden. Ook in Vlaanderen is dit het geval. Dit neemt niet weg dat jongeren nog steeds veel vragen hebben over pesten. Zo stellen we vanuit het online CLB (nl. CLBch@t) vast dat pesten wél een van de meest voorkomende gespreksonderwerpen is, zeker wat betreft cyberpesten en sexting.

Domein preventieve gezondheidszorg (PGZ)

Zoals reeds herhaaldelijk aan bod kwam, bestaan de activiteiten binnen het domein PGZ voor het grootste deel uit medische consulten. Naast dit verplichte aanbod bevat de CLB-werking eveneens heel wat activiteiten die betrekking hebben op de vraaggestuurde werking binnen de preventieve gezondheidszorg. De medische consulten komen in het volgende hoofdstuk uitvoering aan bod.

	Aantal leerlingen
Preventieve gezondheidszorg – niet nader gespecificeerd	184
Preventieve gezondheidszorg	10
Lichamelijke ontwikkeling	60
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	7
<i>Groei en pubertaire ontwikkeling</i>	21
<i>Mond en tanden</i>	1
<i>Houding en bewegingsstelsel</i>	1
<i>Zindelijkheid</i>	3
<i>Psychomotoriek -> DCD</i>	30
Somatische problemen en afwijkingen	52
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	20
<i>Gehoor</i>	9
<i>Visus</i>	17
<i>Huid</i>	2
<i>Endocrinologie</i>	3
<i>Neurologie</i>	3
Preventie verspreiding van sommige besmettelijke en andere ziekten	29
<i>Vaccinaties / Vaccinatiestatus</i>	16
<i>Besmettelijke ziekten</i>	11
<i>Luizen</i>	2
Leefgewoonten	29
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	2

<i>Hygiëne</i>	9
<i>Slaapgewoonten</i>	1
<i>Voedings- en eetgewoonten -> eetstoornissen</i>	9
<i>Middelengebruik -> verslaving</i>	9
Relaties en seksualiteit	8
<i>Niet nader gespecificeerd</i>	7
<i>(Tiener-)Zwangerschap</i>	1
Medisch consult	4

Tabel : aantal leerlingen binnen begeleidingsdomein preventieve gezondheidszorg

Hierbij dienen we op te merken dat de tabel op de vorige pagina een onderschatting is van de vraaggestuurde werking binnen PGZ. Heel wat van de vermelde onderwerpen en thema's zijn nl. ook populaire gespreksonderwerpen op CLBch@t. Omwille van de gevoeligheid van sommige onderwerpen (vb. seksualiteit, relatievaardigheid), kiezen heel wat leerlingen ervoor om dit onderwerp op een anonieme manier te bespreken met een CLB-medewerker.

Vaccinaties

Naast het aanbod van de medische consulten (zie het volgende hoofdstuk), bieden de CLB's ook gratis vaccinaties aan. Het CLB volgt daarbij het vaccinatieschema zoals dat door de overheid werd bepaald¹⁰:

Figuur 14: vaccinatieschema

Het uitvoeren van dit vaccinatieschema tijdens het schooljaar 2017-2018 betekent dat GO! CLB Brussel in totaal 2.135 vaccinaties hebben toegediend. Polio is de enige verplichte vaccinatie voor alle kinderen in België. Alle vaccinaties die door het CLB worden aangeboden, zijn gratis. Naast dit basisvaccinatieschema zet het CLB ook in op inhaalvaccinaties voor kinderen en jongeren die, om welke reden ook, een vaccin op een specifieke leeftijd hebben gemist. Dat gaat bijvoorbeeld over leerlingen die een medisch consult hebben gemist of vluchtelingen.

¹⁰ Zie: Agentschap Zorg & Gezondheid, *Basisvaccinatieschema*, online raadpleegbaar via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/basisvaccinatieschema>

In 2016 werd een nieuwe Vaccinatiegraadstudie¹¹ gepubliceerd . Hierbij werd een vaccinatiegraadstudie uitgevoerd bij vier verschillende doelgroepen, waaronder adolescenten. De conclusie voor adolescenten luidt dat de vaccinatiegraad voor alle onderzochte vaccinaties verder toeneemt in vergelijking met voorafgaande metingen, behalve voor hepatitis B. De vaccinatiegraad bij adolescenten ligt tussen de 90 en de 93,4 %.

De vaccinatie voor het humaan papillomavirus (HPV) bij meisjes bereikt voor het eerst 89,6 % van alle meisjes van deze doelgroep (volledige vaccinatie met drie dosissen). De studie beschrijft dit zelf als 'een opmerkelijk succes zes jaar na introductie van het gratis programma voor 12-jarigen'. Dat dit cijfer enorm hoog ligt, blijkt bijvoorbeeld uit de vergelijking met Nederland, waar de vaccinatiegraad voor dezelfde leeftijdscategorie amper 61 % bedraagt. In vergelijking met andere Europese landen behoort Vlaanderen dan ook tot de top. Ook in vergelijking met bijvoorbeeld Australië, een land waar dit vaccin eveneens gratis via de school wordt aangeboden, scoort Vlaanderen hoog: Australië bereikt een vaccinatiegraad van 70 % voor de derde dosis.

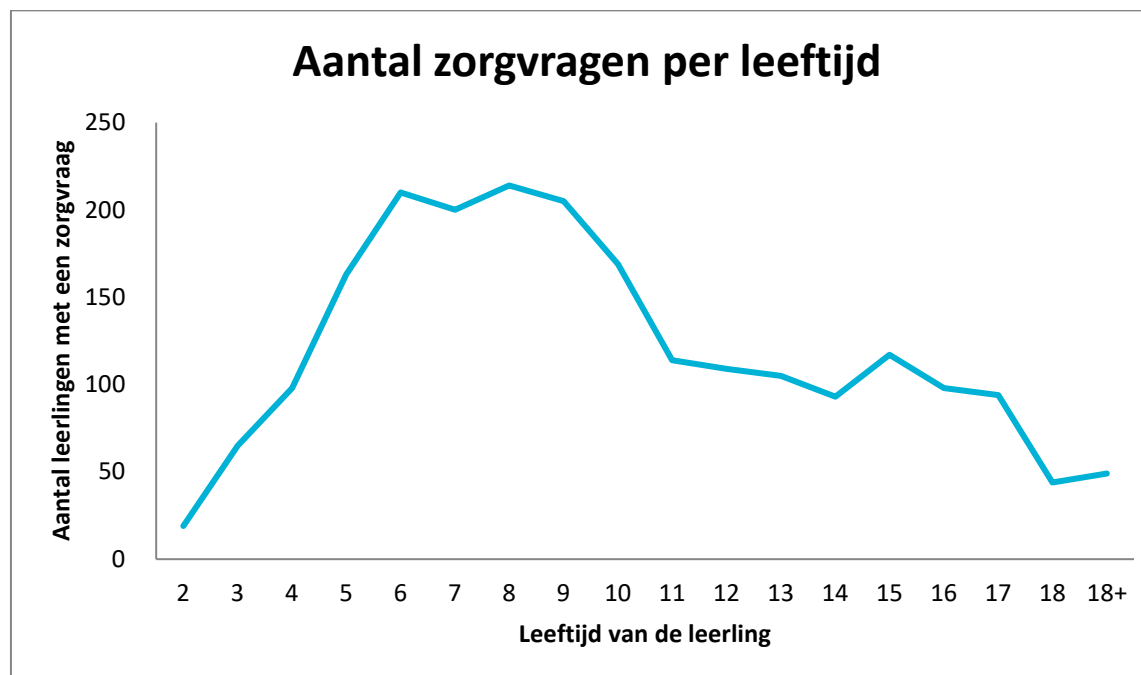
De studie vermeldt verder dat meer dan 9 op de 10 (93,7 %) kinderen na de leeftijd van 5 jaar ooit door het CLB werd gevaccineerd. Het is duidelijk dat de CLB's een unieke rol spelen in het realiseren en behouden van deze vaccinatiegraden en op deze manier een belangrijke bijdrage leveren aan de volksgezondheid.

Sinds 1 april 2016 werd het wettelijk mogelijk gemaakt dat een verpleegkundige zelfstandig vaccinaties kan toedienen zonder de aanwezigheid van een arts (wat voorheen wel vereist was). Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd verder ingezet op de implementatie van deze vaccinatiepraktijk.

¹¹ Bron: Agentschap Zorg & Gezondheid, Vaccinatiegraadstudie 2016, online raadpleegbaar via <https://www.zorg-engezondheid.be/sites/default/files/atoms/files/Vaccinatiegraadstudie%202016.pdf>

Vraaggestuurde werking op basis van de leeftijd

Het CLB komt voor het eerst in beeld tijdens het kleuteronderwijs (dat voor de meesten start rond de leeftijd van 2,5 jaar), en begeleidt leerlingen tot ze het onderwijs verlaten. De tabel hieronder illustreert het aantal leerlingen met een zorgvraag, gerangschikt op leeftijd van de leerling.

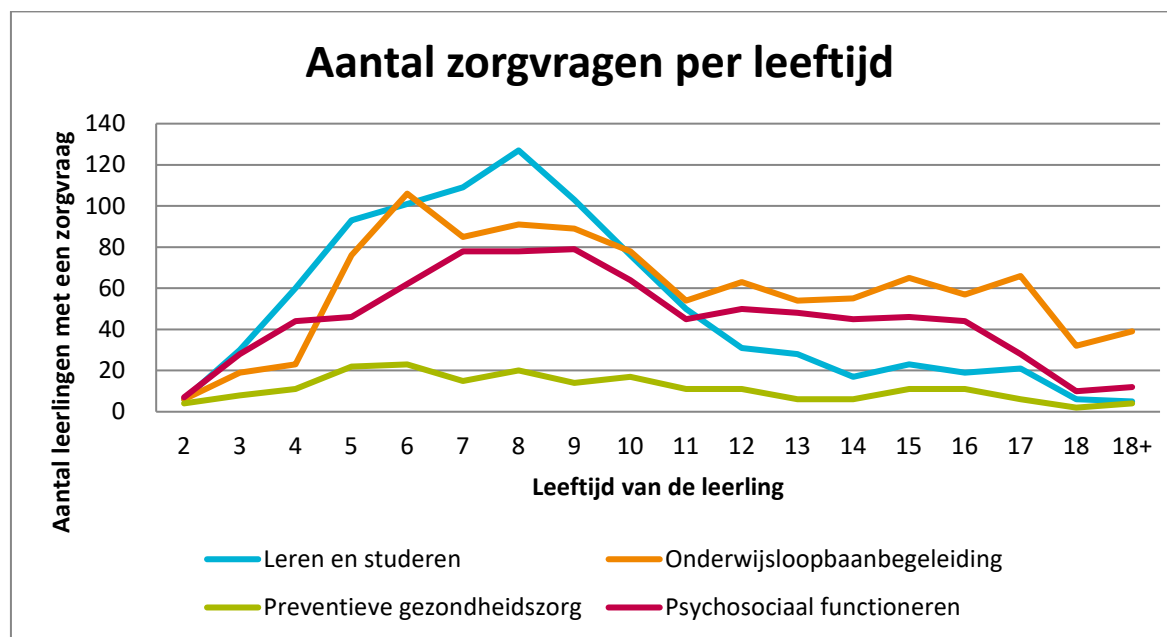
Figuur Evolutie aantal zorgvragen per leeftijd

Bovenstaande grafiek illustreert een belangrijke piek op de leeftijd van 5 tot en met 8 jaar. Ook op de leeftijd van 15 jaar zien we een kleine piek, ondanks een algemeen dalende trend met de toenemende leeftijd van leerlingen. In het 3de secundair (leeftijd 14-15 jaar) krijgen de leerlingen een medisch consult wat ook de aanleiding kan geven voor het stellen van vragen aan het CLB.

Het aantal zorgvragen stijgt enorm bij de aanvang van het lager onderwijs (start van de leerplicht), en daalt sterk aan het einde van het secundair onderwijs (einde van de leerplicht). Anders dan in Vlaanderen zien we in GO! CLB Brussel geen piek op de leeftijd van 11-12 jaar, wanneer de overgang naar het secundair onderwijs in zicht komt.

Leeftijdsgebonden vragen

Nu we weten dat het aantal zorgvragen enkele duidelijke trends en pieken kent op bepaalde leeftijden, lijkt het interessant om te bekijken welke vragen op welke leeftijd worden gesteld. De grafiek op de volgende pagina toont het aantal zorgvragen per domein gerangschikt op leeftijd van de leerling. Ook deze grafiek heeft enkel betrekking op de vraaggestuurde werking van het CLB.

Figuur Aantal leerlingen met een zorgvraag, opgedeeld per leeftijd en per begeleidingsdomein

Het domein leren en studeren wordt sterk bevraagd in het basisonderwijs, voornamelijk rond de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs met een piek op de leeftijd van 8 jaar. Daarna nemen de zorgvragen binnen dit domein af. Dit toont aan dat vragen over leermoeilijkheden of -stoornissen voornamelijk aan het begin van de onderwijsloopbaan worden gesteld.

Wat betreft de onderwijsloopbaanbegeleiding zien wij als GO! CLB Brussel een duidelijke piek bij de overgang van het kleuter- naar het lager onderwijs. Anders dan in Vlaanderen zien wij geen zeer hoge 2de piek bij de overstap naar het secundair onderwijs. Wij zien dat de zorgvragen rond OLB stabiliseren in het secundair onderwijs en pas op de leeftijd van 17 jaar afnemen. Ook een verschil met Vlaanderen is dat er in het basisonderwijs meer vragen rond onderwijsloopbaanbegeleiding gesteld worden dan in het secundair onderwijs.

Binnen het domein preventieve gezondheidszorg zien we een stijging rond de leeftijd van 5-6 jaar, om nadien te stabiliseren rond 10 jaar. Na de leeftijd van 10 jaar is er een lichte daling.

De grafiek voor het begeleidingsdomein psychosociaal functioneren tenslotte vertoont een constant stijgende tendens tot de leeftijd van 7-9 jaar, om vervolgens te dalen tot de leeftijd van 11 jaar. Nadien stabiliseert de grafiek om pas op de leeftijd van 16 jaar af te nemen. Dit toont aan dat het aantal zorgvragen m.b.t. psychosociaal functioneren stabiel blijft doorheen het grootste deel van de onderwijsloopbaan. De meeste vragen rond het domein psychosociaal functioneren situeren zich in het basisonderwijs tussen 6,5 en 9 jaar.

Preventieve gezondheidszorg: de leerling op medisch consult

Vorig schooljaar kwam de leerling in totaal 5 keer langs bij het GO! CLB Brussel voor een systematisch contactmoment en dit op belangrijke scharniermomenten op vlak van gezondheid en onderwijsloopbaan van de leerling. Dit is anders dan in de rest van Vlaanderen waar de leerlingen 7 keer een contact hadden. Zoals eerder vermeldt heeft dit te maken met het pilootproject waar GO! CLB Brussel aan deelnam.

Tijdens de systematische contacten worden welomschreven aspecten van de gezondheid gecontroleerd. Deelname aan deze consulten is verplicht, waardoor alle leerlingen van dit aanbod kunnen genieten. Een selectief consult is een gerichte controle of een bijkomend onderzoek na een systematisch contact. Deze controle is nodig om na te gaan of de leerling naar de huisarts of een andere behandeling moet worden verwezen. Een leerling is niet verplicht om deel te nemen aan een selectief consult. Vaak doen ze dat wel, omdat het deel uitmaakt van een goede zorg- en dienstverlening.

De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen tijdens het schooljaar 2017-2018 langskwamen bij het GO! CLB Brussel in het kader van een systematisch contact.

Medische interventie	Aantal leerlingen
Systematische contacten	4.696
Eerste jaar kleuteronderwijs (vier jaar)	1.157
Eerste leerjaar (zeven jaar)	1.090
Vierde leerjaar (10 jaar)	848
Zesde leerjaar (12 jaar)	731
Derde jaar secundair (vijftien jaar)	870
Selectieve contacten	220
Selectieve contacten	220

Tabel Aantal leerlingen per soort medisch contact

Totaal aantal unieke leerlingen systematisch contact	4.916
---	--------------

De medische consulten zijn steeds opgebouwd uit een aantal vooraf bepaalde thema's zoals de groei (lengte, gewicht en puberteitsontwikkeling), het zien en horen. Deze thema's worden verder in detail besproken in dit hoofdstuk.

Tijdens de uitvoering van de systematische contacten hanteren de CLB's de richtlijnen of standaarden die op Vlaams niveau werden ontwikkeld en een kwaliteitsvolle uitvoering van de consulten garanderen¹².

Lengte en gewicht

Groei tijdens systematisch contact

Lengte, gewicht en de ontwikkeling van de puberteit zijn belangrijke parameters voor het opvolgen van de groei van leerlingen. Alle kinderen en jongeren worden tijdens het medisch consult dan ook gewogen en gemeten en op de gepaste leeftijd bevraagd en onderzocht naar hun ontwikkeling van de puberteit.

Voor het berekenen van onder- of overgewicht hanteert de CLB-sector de body mass index (BMI).

De onderstaande tabel geeft de spreiding aan van de BMI voor alle leerlingen waarvoor tijdens het schooljaar 2016-2017 het gewicht en de lengte gemeten werden.

Conclusie BMI	Aantal leerlingen	% van de onderzochte leerlingen
Extreem ondergewicht	16	0,34
Ondergewicht	378	8,02
Normaal gewicht	3.207	68,07
Overgewicht	827	17,55
Obesitas	276	5,86
Ontbrekend of onbetrouwbaar	12	0,25

Tabel Aantal leerlingen per conclusie BMI

De conclusie 'onbetrouwbaar' wordt bijvoorbeeld genoteerd wanneer een kleuter tijdens het meten niet kan blijven stilstaan of een leerling in het gips zit.

¹² Voor meer informatie, zie de website van de Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (VWVJ), <https://www.vwvj.be/alles-over-jeugdgezondheidszorg>.

Voor 68 % van de onderzochte populatie werd een BMI-waarde binnen de normale variatie gemeten. Voor meer dan 8 % van leerlingen werd (extreem) ondergewicht genoteerd. Voor meer dan 23 % van de leerlingen noteerde het GO! CLB Brussel overgewicht of obesitas.

In het netoverstijgende jaarverslag 'de centra voor leerlingenbegeleiding in cijfers **2017-2018**' staat beschreven dat in de regio Brussel de BMI-conclusies het sterkst afwijken van het gemiddelde van de andere provincies. Het opvallendste verschil doet zich voor wanneer we de leerlingen met overgewicht en obesitas bekijken: in Brussel lag dit aandeel opvallend hoger dan het gemiddelde voor alle regio's voor deze categorie.

Aantal % (extreem) overgewicht van de onderzochte leerlingen Vlaanderen 2017-2018	Aantal % (extreem) overgewicht van de onderzochte leerlingen GO! CLB Brussel 2017-2018
17,16	22,74

Tabel Aantal % overgewicht van de onderzochte leerlingen in CLB's Vlaanderen en GO! CLB Brussel

Dit aandeel stijgt bovendien de laatste 3 schooljaren.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal % overgewicht en obesitas van de onderzochte leerlingen GO! CLB Brussel	21,7	22,55	23,41

Tabel Evolutie overgewicht en obesitas GO! CLB Brussel

Naast een wetenschappelijke onderbouw en de correcte praktijk om een kind te wegen en te meten, beschrijft de richtlijn ook welk vervolgtraject een leerling krijgt. In sommige gevallen is daarbij een doorverwijzing nodig.

- **geen doorverwijzing:** indien een doorverwijzing niet aangewezen is of er geen redenen zijn die aangeven dat een doorverwijzing wenselijk is;
- **interne doorverwijzing:** dit betekent dat het CLB de groei verder opvolgt, bv. door middel van een selectief consult op een later tijdstip of een begeleidingstraject op te starten;
- **externe doorverwijzing:** indien er voldoende indicaties zijn die aangeven dat een doorverwijzing wenselijk is.

Naar aanleiding van de gemeten BMI-waarde ondernam het CLB de volgende vervolgacties:

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Externe doorverwijzing	159	3,38
Interne doorverwijzing (selectief consult of vervolgtraject binnen CLB)	3	0,06
Geen doorverwijzing	4.552	96,62

Tabel Aantal doorverwijzingen na conclusie BMI

Een externe doorverwijzing betreft doorgaans de huisarts, in meer zeldzame gevallen een diëtist of een netwerkpartner. Na de doorverwijzing verwacht het CLB een schriftelijke terugkoppeling van de huisarts.

Een volgende indeling die we kunnen maken o.b.v. de gegevens uit het elektronisch leerlingendossier, is een indeling op basis van de leeftijdscategorie. We delen de leerlingen op naargelang het onderwijsniveau (nl. kleuter, lager en secundair onderwijs).

Leeftijdscategorie	% leerlingen van schoolpopulatie met een normale BMI	% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: (extreem) ondergewicht	% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: overgewicht of obesitas
2-5 jaar	71,86 %	8,76 %	19,22 %
6-12 jaar	67,29 %	8,41 %	21,15 %
13-18 jaar	64,95 %	7,67 %	27,26 %
Gemiddelde van alle leeftijden	68,07 %	8,36 %	23,41 %

Tabel Verdeling conclusie BMI naar leeftijd

Hierbij zien we dat de afwijking van het gemiddelde sterker is voor de hoge BMI-waarden dan voor de lage BMI-waarden. Hoe ouder de leerling, hoe groter de kans dat de BMI-waarde zal afwijken van het gemiddelde, zeker wat het aandeel overgewicht of obesitas betreft.

Onderwijsvorm	% leerlingen van schoolpopulatie met een normale BMI	% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: (extreem) ondergewicht	% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: overgewicht of obesitas
ASO	67,49 %	9,11 %	23,40 %
BSO	58,12 %	5,24 %	36,65 %
KSO	68,09 %	14,89 %	17,02 %
TSO	63,44 %	5,38 %	31,18 %
Gemiddelde (leeftijdscategorie 13-18 jaar)	65,24 %	7,71 %	27,39 %

Tabel Verdeling conclusie BMI naar onderwijsvorm

Drie onderwijsvormen vallen op. Ten eerste ASO, waar een normale BMI-waarde vaker geregistreerd wordt. Ten tweede zien we dat (extreem) ondergewicht veel vaker voorkomt in het KSO. Het feit dat een van de twee KSO scholen in ons werkingsgebied een dansopleiding aanbiedt, speelt hier vermoedelijk een rol in. Zeer opvallend is ook dat bijna 37% van de jongeren in het BSO in ons werkingsgebied overgewicht heeft of obees is.

Een laatste opdeling die we kunnen hanteren op basis van het LARS-dossier, is deze tussen jongens en meisjes, eveneens vergeleken per leeftijdscategorie.

Leeftijdscategorie	% leerlingen van schoolpopulatie met een normale BMI		% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: (extreem) ondergewicht		% leerlingen van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: overgewicht of obesitas	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
2-5 jaar	73,33 %	64,2 %	8,42 %	8,2 %	18,18 %	27,4 %
6-12 jaar	69,46 %	65,38 %	8,67 %	8,17 %	21,95 %	26,45 %
13-18 jaar	65,38 %	61,82 %	8,17 %	5,90 %	22,22 %	32,27 %
Gemiddelde van alle leeftijden	71,38 %	67,10 %	8,57 %	8,02 %	20,26 %	24,11 %

Tabel: verdeling conclusie BMI naar leeftijd en geslacht

In de bovenstaande tabel stellen we een duidelijk verschil vast tussen jongens en meisjes: overgewicht en obesitas worden duidelijk vaker vastgesteld bij meisjes dan bij jongens. Dit is een verschil dat zich reeds van in de kleuterklas uit. Naarmate de leeftijd toeneemt, wijken beide geslachten meer af van het gemiddelde en wordt het aandeel leerlingen met een normale BMI-waarde kleiner.

Indien we GO! Brussel vergelijken met de schoolpopulatie in Vlaanderen krijgen we volgende tabellen.

Leeftijdscategorie	% jongens van schoolpopulatie met een normale BMI		% jongens van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: (extreem) ondergewicht		% jongens van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: overgewicht of obesitas	
	GO! Brussel	Vlaanderen	GO! Brussel	Vlaanderen	GO! Brussel	Vlaanderen
2-5 jaar	73,33 %	79,04 %	8,42 %	9,53 %	18,18 %	11,32 %
6-12 jaar	69,46 %	74,29 %	8,67 %	10,05 %	21,95 %	15,63 %
13-18 jaar	65,38 %	69,97 %	8,17 %	12, 21 %	22,22 %	17,61 %

Tabel: concusie BMI jongens naar leeftijd GO! Brussel en Vlaanderen

Leeftijdscategorie	% meisjes van schoolpopulatie met een normale BMI		% meisjes van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: (extreem) ondergewicht		% meisjes van schoolpopulatie met een afwijkende BMI: overgewicht of obesitas	
	GO! Brussel	Vlaanderen	GO! Brussel	Vlaanderen	GO! Brussel	Vlaanderen
2-5 jaar	64,20 %	72,23 %	8,20 %	10,17 %	27,40 %	17,59 %
6-12 jaar	65,38 %	70,24 %	8,17 %	10,05 %	26,45 %	19,52 %
13-18 jaar	61,82 %	66,41 %	5,90 %	9,56 %	32,27 %	23,80 %

Tabel: concusie BMI meisjes naar leeftijd GO! Brussel en Vlaanderen

Groei binnen de vraaggestuurde werking

Naast de systematische opvolging en vroegdetectie door middel van het medisch consult, kunnen leerlingen en ouders aan het CLB ook vragen stellen over groei, gewicht en lengte. De onderstaande tabel toont aan voor hoeveel leerlingen beroep werd gedaan op de vraaggestuurde werking van het CLB voor deze onderwerpen.

GO! CLB Brussel

Technologiestraat 1 – 1082 Sint-Agatha-Berchem
Tel: 02 479 25 05
www.clbbrussel.be – info@clbbrussel.be

Onderwerp binnen de vraaggestuurde werking	Aantal leerlingen
Groei (algemeen)	6
Gewicht	42
Lengte	2

Tabel 38: aantal leerlingen binnen vraaggestuurde werking voor groei

Een volgend thema dat een belangrijk onderdeel vormt van de medische consulten, is het onderzoek van het zicht. De visus wordt tijdens het medisch consult op vier verschillende aspecten gescreend, nl. de gezichtsscherpte op afstand, het dieptezicht, de oogstand en de kleurzin. Voor de uitvoering van deze onderzoeken en voor het verwijsbeleid volgen de CLB's gestandaardiseerde richtlijnen die het uniform en kwaliteitsvol werken garanderen. Doel van het oogonderzoek is de vroege detectie van een lui oogje (amblyopie) en de detectie van factoren die het ontstaan van een lui oogje in de hand werken.

Visus: gezichtsscherpte

De gezichtsscherpte op afstand wordt tijdens ieder medisch consult in het kleuter en lager onderwijs nagekeken. In het eerste en derde jaar secundair wordt de gezichtsscherpte enkel gemeten indien er concrete vragen of klachten zijn, zoals vermoeidheid van de ogen of hoofdpijn bij het langdurig kijken naar het bord. De volgende conclusies zijn mogelijk na het visusonderzoek naar de gezichtsscherpte:

Conclusie gezichtsscherpte	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normaal vergezicht	3006	76,04 %
Afwijkend vergezicht	451	11,41 %
Wordt regelmatig opgevolgd door de oogarts	436	11,03 %
Andere conclusie	1	0,03 %
Geen conclusie	59	1,49 %
Ontbrekend of onbetrouwbaar	5	0,13 %

Tabel : aantal leerlingen per conclusie gezichtsscherpte

Aan het visusonderzoek gaat een gerichte anamnese vooraf. Hiervoor wordt aan de leerling en/of de ouder(s) gevraagd om een vragenlijst in te vullen voorafgaand aan het medisch onderzoek. Er wordt gevraagd of de leerling een bril of lenzen draagt en of de leerling op het moment van het medisch consult in behandeling is bij een oogarts. 11,03 % van de onderzochte leerlingen in ons CLB wordt regelmatig opgevolgd door de oogarts. Dit percentage ligt in dezelfde lijn als in de rest van Vlaanderen (11,23%).

In het kleuter- en lager onderwijs wordt bovendien ook de leerkracht actief bevraagd naar mogelijke problemen i.v.m. visus bij de leerlingen. De leerkracht kan daarbij een belangrijke bron van informatie zijn, aangezien het functioneren in de klas het centrale focuspunt vormt voor het CLB.

De informatie die het CLB verkrijgt door deze vragenlijsten, worden zowel meegenomen naar het visusonderzoek zelf, als naar de eventuele opvolging die de leerling dient te krijgen.

Onbetrouwbare of ontbrekende conclusies worden genoteerd wanneer de leerling bijvoorbeeld zijn bril vergat mee te brengen (de gezichtsscherpte wordt namelijk altijd gemeten mét de bril van de leerling), of wanneer de medewerking van het onderzoek niet voldoende was om een betrouwbaar resultaat te verkrijgen (bijvoorbeeld bij de controle van de visus van een kleuter). Een onbetrouwbaar testresultaat vereist een controle van de gezichtsscherpte binnen een termijn van drie maanden.

Indien de leerling een afwijkend resultaat laat neertekenen, wordt hij of zij doorverwezen naar de oogarts.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	430 176	91,49
Selectieve controle door het CLB	2777	0,59
Externe doorverwijzing	37 237	7,92

Tabel: aantal doorverwijzingen gezichtsscherpte

Wanneer het CLB binnen een zekere termijn geen verslag ontvangt van de oogarts, wordt een herinneringsbrief gestuurd naar de leerling en de ouders. Dit was het geval bij 4 leerlingen of 0,03 % van de doorverwezen kinderen. Dit cijfer ligt veel lager dan in Vlaanderen daar een extra brief sturen weinig zin heeft. De meeste ouders begrijpen niet wat er van hen verwacht wordt. Daarom wordt er in Brussel telefonisch contact opgenomen met de ouders om hen eraan te herinneren om de oogarts te raadplegen.

Bij een gekende oogafwijking of indien de leerling reeds wordt opgevolgd door de oogarts wordt het resultaat van de oogtest mét correctie aan de ouders meegedeeld, waarbij wordt gewezen op het belang van een regelmatige opvolging.

Gezichtsscherpte op afstand blijkt het onderwerp te zijn waardoor het CLB de meeste externe doorverwijzingen uitvoert. Dit betekent dat het CLB een belangrijke partner is in het opvolgen van de gezichtsscherpte bij kinderen en jongeren.

Visus: kleurzin

De kleurzin wordt onderzocht in het 1e leerjaar. Bij een afwijkend resultaat wordt de kleurzin opnieuw getest in het 5e leerjaar. Het onderzoek naar de kleurzin kan eveneens plaatsvinden op een ander tijdstip, indien dat uitdrukkelijk gevraagd wordt door de ouders.

De volgende tabel bevat alle leerlingen van het 1e leerjaar en de leerlingen die opnieuw werden getest in het 5e leerjaar.

Conclusie kleurzin	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normale kleurzin	1034	96,91
Vermoeden van afwijkende kleurzin	14	1,31
Twijfelachtige kleurzin	7	0,66
Geen conclusie	12	1,12

Tabel aantal leerlingen per conclusie kleurzin

De precieze diagnostiek van kleurzinstoornissen kan enkel afgenomen worden in gespecialiseerde diensten van ziekenhuizen of bij sommige oogheelkundige centra. In totaal werd er 1 leerling doorverwezen naar een gespecialiseerde dienst.

Visus: oogstand

Bij het onderzoek van de oogstand wordt nagegaan of er sprake is van strabisme of scheelziendheid. Scheelzien is niet enkel een esthetisch probleem, maar is de meest voorkomende risicofactor voor amblyopie of een lui oog. Daarom wordt de oogstand nagekeken in de 1e en de 2e kleuterklas en in het 1e leerjaar. Het is immers belangrijk om een afwijkende oogstand zo snel mogelijk op te sporen.

Conclusie oogstand	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Normale oogstand	1987	89,14
Vermoeden van afwijkende oogstand	47	2,11
Andere conclusie	1	0,04
Geen conclusie	180	8,08
Ontbrekend of onbetrouwbaar	18	0,81

Tabel aantal leerlingen per conclusie oogstand

Ook voor de oogstand is het verwijzingsbeleid naar de oogarts beschreven in wetenschappelijke protocollen.

Soort doorverwijzing	Aantal leerlingen	% van het aantal doorverwijzingen
Geen doorverwijzing	2209	99,10
Externe doorverwijzing	20	0,90

Tabel aantal doorverwijzingen voor oogstand

Puberteitsontwikkeling

Tenslotte vormt ook de pubertaire ontwikkeling een belangrijk aspect van de groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren. De pubertaire ontwikkeling wordt aan de hand van drie dimensies beoordeeld. Bij meisjes zijn dit de borstontwikkeling, de pubisbeharings en de leeftijd van de menarche (eerste menstruatie). Bij jongens zijn dit de uitwendige genitaliën, het testisvolume en de pubisbeharings. Deze informatie is noodzakelijk om het groeipatroon correct te interpreteren. Een tweede doelstelling van het onderzoek is de tijdige detectie van een te vroege ontwikkeling van de puberteit of een uitblijven van de pubertaire ontwikkeling. De onderstaande tabel toont de conclusies wat betreft deze ontwikkeling aan, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen jongens en meisjes.

	Jongens		Meisjes	
Conclusie pubertaire ontwikkeling	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte jongens	Aantal leerlingen	% van alle onderzochte meisjes
Normale ontwikkeling	217	52,29	467	99,79
Afwijkende ontwikkeling	0	0	1	0,21
Geen conclusie	198	47,71	0	0

Tabel aantal leerlingen per conclusie pubertaire ontwikkeling

Voor de meisjes stellen we vast dat meer dan 99 % van de onderzochte leerlingen, een normale pubertaire ontwikkeling vertoont. Leerlingen die een afwijkende ontwikkeling vertonen, worden – afhankelijk van de conclusie van het onderzoek – doorverwezen naar een externe netwerkpartner of verder opgevolgd door middel van een intern selectief consult. Er werd 1 leerling (meisje) doorverwezen naar een externe netwerkpartner.

De conclusie ‘geen conclusie’ betreft vooral de jongens. Dit zijn de jongens die het puberteitsonderzoek weigeren, het gaat grotendeels om allochtone leerlingen uit het BSO / TSO. CLB Brussel levert inspanningen om het waarom en hoe van het puberteitsonderzoek te kaderen.

Gehoor: lawaaischade

Sinds het schooljaar 2016 – 2017 hanteren de CLB's de Spraak-In-Ruis-Test (SPIN-test) die het spraakverstaan in rumoer evalueert. Deze test is bijzonder geschikt om schade aan het binnenoor door lawaai in een vroeg stadium op te sporen. De SPIN-test gebeurt bij alle leerlingen van het zesde leerjaar en het derde secundair van het gewoon onderwijs.

SPIN-test	Leerlingen	% van alle onderzochte leerlingen
Spin: spraakverstaan licht verstoord	19	1,25
Spin: afwijkend	29	1,91
Spin: onbetrouwbaar	4	0,26
Spin: niet onderzocht	52	3,43
Spin: normaal	1.411	93,14

Tabel : aantal leerlingen per conclusie SPIN-test

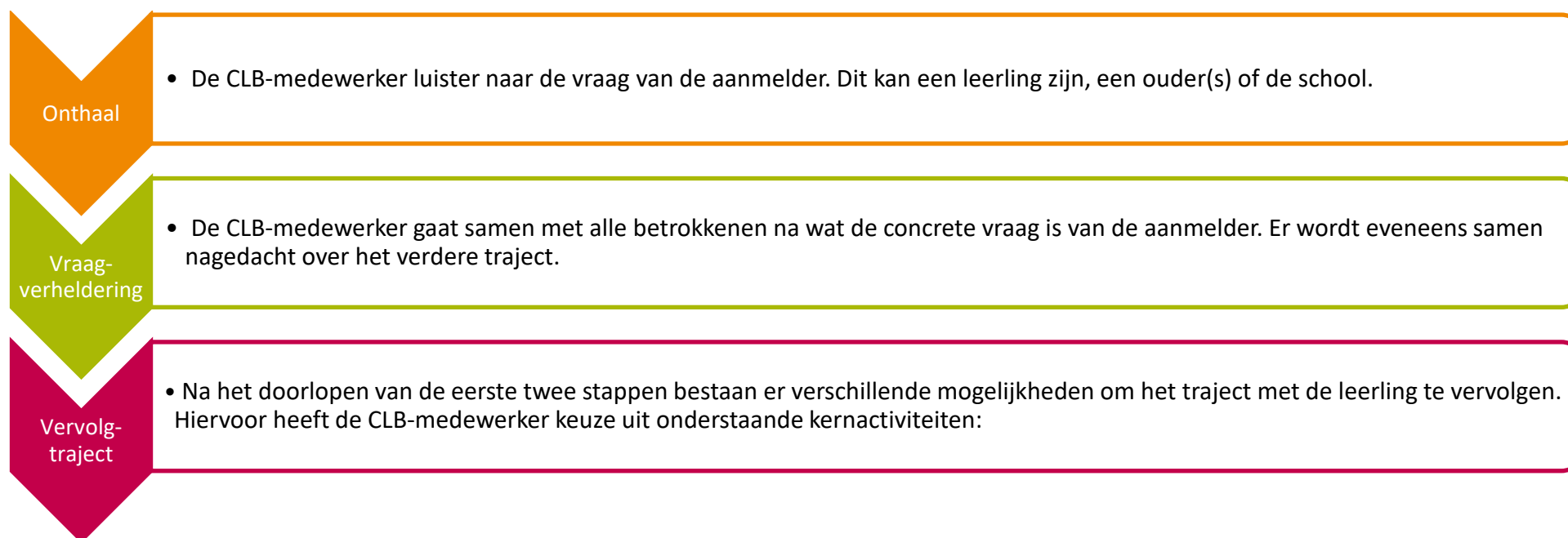
Indien de test uitwijst dat het spraakverstaan licht verstoord is, wordt er een preventief advies op maat van de leerling gegeven. Bij een afwijkende SPIN-test wordt de leerling verwezen naar de NKO-arts met als doel de oorzaak van het gehoorverlies te achterhalen. Bij een onbetrouwbare meting zal melding worden gegeven van een onbetrouwbaar testresultaat, en dient de test hernomen te worden. Als bij de hertest opnieuw een onbetrouwbaar resultaat wordt behaald, wordt de leerling verwezen naar de KNO-arts. Er werden 28 leerlingen doorverwezen naar de KNO-arts.

Na het medisch consult

De medische consulten zijn niet enkel een gelegenheid om problemen van groei en lichamelijke ontwikkeling op te sporen, maar bieden ook de gelegenheid tot gesprek tussen de leerling en de arts of de paramedisch werker. Tijdens het gesprek kunnen bijvoorbeeld vragen over anticonceptie, zelfverminking, depressieve gedachten of faalangst aan bod komen. In samenspraak met de leerling kan een vervolgcontact worden gepland. In dat geval wordt de leerling verder begeleid binnen de multidisciplinaire vraaggestuurde CLB-begeleiding, waar we in het volgende hoofdstuk verder op ingaan.

Wat doet het CLB met een zorgvraag?

Bij de begeleiding van een leerling met een zorgvraag handelt het CLB op een systematische, doelgerichte en transparante manier. Als gevolg hiervan wordt er een traject opgestart bestaande uit zogenaamde kernactiviteiten. Deze kernactiviteiten bestaan steeds uit een vast patroon, waarbij het CLB de zorgvraag onthaalt en vervolgens verheldert. Afhankelijk van de aard van de zorgvraag zijn vervolgens verschillende vervolgtrajecten mogelijk, gaande van informatieverstrekking tot begeleiding of doorverwijzing naar het netwerk. De onderstaande figuur stelt dit traject schematisch voor:

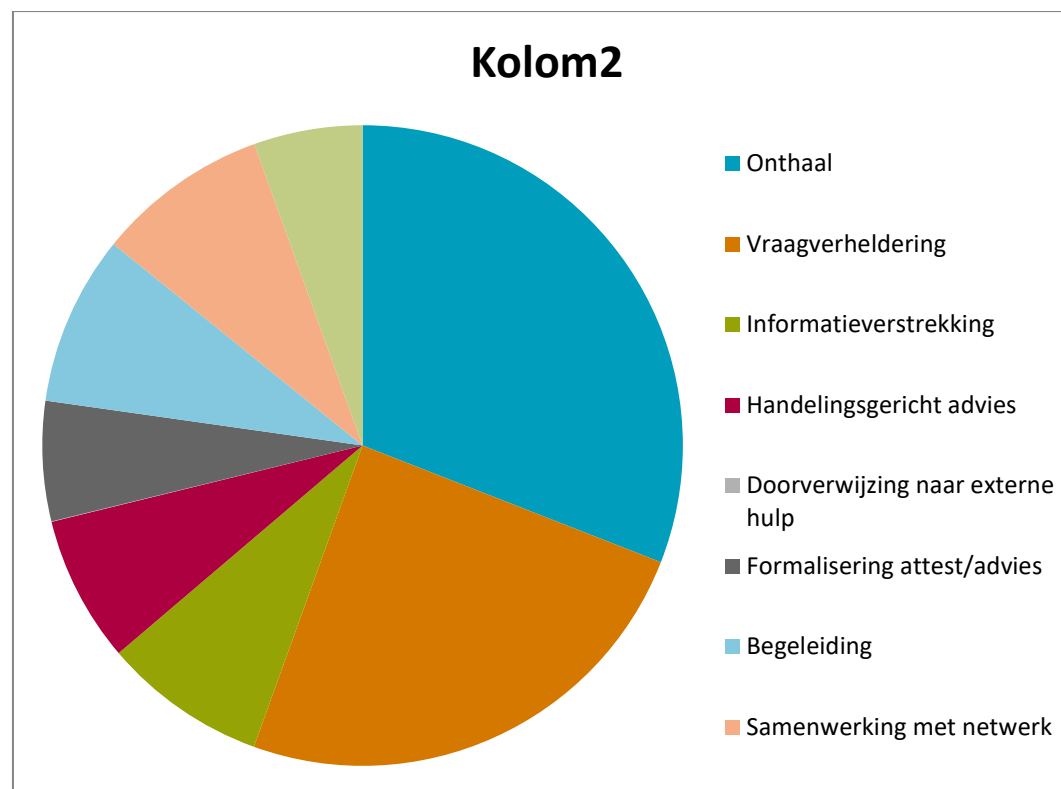
Informatieverstrekking	De CLB-medewerker verstrekt informatie, bv. over keuzemogelijkheden.
Advies	De CLB-medewerker geeft onafhankelijk advies.
Handelingsgerichte diagnostiek (HGD)	Indien de onderwijsnoden van de leerling dit vereisen, kan het CLB diagnostiek afnemen. Hiervoor baseert het CLB zich op wetenschappelijk onderbouwde methodieken en op Prodiaprotocollen (zie ook verder).
Formalisering advies/attest	In bepaalde situaties zal het CLB zijn advies, gebaseerd op input van alle betrokkenen, formaliseren in een attest. Dit is bijvoorbeeld noodzakelijk om toegang te verlenen tot het buitengewoon onderwijs, de ondersteuning vanuit het geïntegreerd onderwijs of gespecialiseerde hulpverlening.
Kortdurende begeleiding	Het CLB begeleidt de leerling en/of ouders gedurende 2 tot 8 sessies. Er wordt samen gezocht naar mogelijke oplossingen en antwoorden voor de zorgvraag.
Samenwerking met een netwerk	Het CLB werkt actief samen met een uitgebreid netwerk binnen de onderwijs- en welzijnswereld. Waar nodig worden leerlingen toegeleid naar meer gepaste of gespecialiseerde hulpverlening.

In dit hoofdstuk gaan we verder in op dit mogelijke begeleidingstraject. De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen beroep deden op de kernactiviteiten van het CLB.

Kernactiviteit	Aantal leerlingen
Onthaal	1381
Vraagverheldering	1097
Informatieverstrekking	369
Handelingsgericht advies	330
Handelingsgerichte diagnostiek	99
Formalisering advies/attest	270

Kortdurende begeleiding	383
Samenwerking met een netwerk	388

Tabel aantal leerlingen per kernactiviteit

De functie 'onthaal' vormt duidelijkheid het grootste aandeel van alle functies. De functie onthaal bevat alle nieuwe vragen van leerlingen, ouders of de school die gesteld werden tijdens het schooljaar 2017-2018. Een leerling die reeds van het voorgaande schooljaar 2016-2017 in begeleiding was bij het CLB, en waarvoor geen nieuwe vraag werd gesteld, telt dus niet mee in dit aantal. Leerlingen die in begeleiding zijn bij het CLB kunnen dan weer wel meetellen in de andere functies zoals een kortdurende begeleiding of een samenwerking met het netwerk.

We stellen een (sterke) stijging vast bij de functies diagnostiek (+58,78 % tegenover het schooljaar 2013-2014), formalisering advies/attest (+34,81 %) en samenwerking met een netwerk (+ 13,40 %).

Onthaal

De onderstaande tabel toont aan hoeveel leerlingen beroep deden op de functie onthaal, opgedeeld over de verschillende begeleidingsdomeinen

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	435
Onderwijsloopbaanbegeleiding	577
Preventieve gezondheidszorg	108
Psychosociaal functioneren	425

Tabel : aantal leerlingen per domein voor de functie onthaal

De meeste zorgvragen worden onthaald binnen het begeleidingsdomein onderwijsloopbaanbegeleiding, gevolgd door leren en studeren en psychosociaal functioneren. In Vlaanderen is dit net omgekeerd.

Ook zien we dat GO! CLB Brussel veel meer zorgvragen onthaalt over het psychosociaal functioneren van de leerlingen dan in Vlaanderen.

Het CLB voerde in totaal voor 1378 leerlingen een nieuw onthaal uit tijdens het schooljaar 2017-2018: dat is 8,72 % van de totale schoolpopulaties.

We dienen hierbij op te merken dat dit niet de enige leerlingen en vragen zijn die door het CLB onthaald worden. Bovenstaande cijfers beperken zich enkel tot het onthaal dat in LARS wordt geregistreerd, bijvoorbeeld een leerling die rechtstreeks naar het CLB stapt of een school die tijdens het zorgoverleg zijn vraag overmaakt aan het CLB. Daarnaast onthalen de CLB's echter meer en meer vragen via online weg, door middel van CLBch@t en Onderwijskiezer. We komen hier uitgebreid op terug in een verder hoofdstuk.

Informatieverstrekking

Een volgende stap in het begeleidingstraject van het CLB kan bestaan uit het verstrekken van informatie. De onderstaande tabel illustreert voor welke begeleidingsdomeinen deze functie werd ingezet.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	143
Onderwijsloopbaanbegeleiding	141
Preventieve gezondheidszorg	12
Psychosociaal functioneren	131

Tabel : aantal leerlingen per domein voor functie informatieverstrekking

De functie informatieverstrekking wordt het vaakst ingezet binnen het domein leren en studeren en onderwijsloopbaanbegeleiding. Het CLB verstrekt daarbij het meeste informatie over studiekeuze en mogelijke trajecten in onderwijs (nl. de overstap naar buitengewoon onderwijs en de mogelijkheid van ondersteuning in het gewoon onderwijs). We merken dat het aandeel van het CLB in deze opdracht afneemt. Dit is een gevolg van rolafbakening tussen alle actoren binnen de leerlingenbegeleiding, waarbij van de school wordt verwacht dat zij hierin een taak op de 1^e lijn opnemen. Deze rol werd eveneens geformaliseerd met het decreet op de leerlingenbegeleiding.

De onderstaande tabel illustreert deze daling voor wat betreft informatieverstrekking over onderwijsloopbaanbegeleiding:

	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	207	189	153	141

Tabel : Evolutie aantal leerlingen informatieverstrekking onderwijsloopbaan

Door middel van de website Onderwijskiezer zetten de CLB's ook actief in op het online verstrekken van informatie over studiekeuze, beroepen en het onderwijslandschap. De bezoekers van Onderwijskiezer zitten niet in bovenstaande cijfers vervat. Het succes van Onderwijskiezer neemt jaar na jaar toe. Ook scholen maken gebruik van deze informatieve website in het kader van hun beleid op onderwijsloopbaanbegeleiding. Dit is m.a.w. een andere mogelijke verklaring waarom het aandeel van de CLB's afneemt.

Handelingsgericht advies

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	119
Onderwijsloopbaanbegeleiding	178
Preventieve gezondheidszorg	12
Psychosociaal functioneren	95

We stellen hierbij vast dat de meeste adviezen, volgend op de functie informatieverstrekking, gegeven worden binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding. Het gaat daarbij voornamelijk over adviezen binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding, zoals moeilijke keuzes (overzitten etc.) en overstap naar / binnen Leren en Werken (en omgekeerd) waar het dan gaat over POT (persoonlijke ontwikkelingstrajecten).

Handelingsgerichte diagnostiek

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	156
Onderwijsloopbaanbegeleiding	57
Preventieve gezondheidszorg	14
Psychosociaal functioneren	122

Tabel : aantal leerlingen per domein voor functie handelingsgericht advies

We stellen vast dat de functie handelingsgerichte diagnostiek dit schooljaar is gestegen voor de begeleidingsdomeinen leren en studeren en onderwijsloopbaanbegeleiding.

Begeleidingsdomein	Schooljaar			
	2014-2015	2015 - 2016	2016 - 2017	2017-2018
Leren en studeren	89	98	152	156
Onderwijsloopbaanbegeleiding	20	22	58	57
Preventieve gezondheidszorg	4	7	16	14
Psychosociaal functioneren	58	83	144	122

Tabel : Evolutie aantal leerlingen per domein voor functie handelingsgerichte diagnostiek

Deze stijging kan verklaard worden door 2 belangrijkste evoluties:

1. de intrede van het M-decreet op 1 september 2015 en de bijhorende maatregelen dat het CLB de enige gemachtigde instantie is die toegang tot buitengewoon onderwijs kan verlenen. Als gevolg hiervan nam de vraag naar handelingsgerichte diagnostiek toe.
2. De intrede van de ondersteuningsnetwerken op 1 september 2017. Ook voor leerlingen die beroep willen doen op ondersteuning in het gewoon onderwijs, is steeds een (gemotiveerd) verslag van het CLB nodig. Aan dit verslag gaat steeds een handelingsgericht traject, met diagnostiek, vooraf. Door de intrede van de ondersteuningsnetwerken werden er bijkomende mogelijkheden gecreëerd voor ondersteuning in vergelijking met de situatie ervoor.

Daarnaast stellen we ook binnen het domein psychosociaal functioneren de twee laatste schooljaren een stijging vast. Deze stijging wordt verklaard door een grote toename van diagnostiek rond gedragsproblemen. Daarbij gaat het voornamelijk over observaties in de klas of op de speelplaats, of het afnemen van een vragenlijst. Vanuit het netoverstijgend project Prodia werden heel wat ondersteunende materialen ontwikkeld binnen het protocol gedrag en emotie.

We geven hieronder de evolutie van het aantal leerlingen weer waarvoor diagnostiek werd afgenomen in het kader van gedragsproblemen:

	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal unieke leerlingen	23	53	75	134	105

Tabel : evolutie diagnostiek gedragsproblemen

Het aantal leerlingen waarvoor handelingsgerichte diagnostiek werd gedaan in het kader van (een vermoeden van) gedragsproblemen, is op 5 schooljaren tijd meer dan verviervoudigd. Het gaat hier voor alle duidelijkheid over de registratie van het aantal handelingsgerichte trajecten in het kader van gedrag. Dit betekent niet automatisch dat er ook méér diagnoses van gedragsproblemen werden vastgesteld.

Deze stijging valt samen met de introductie van het M-decreet (1 september 2015).

Vanuit de CLB zien we twee mogelijke verklaringen voor deze grote toename:

1. Op het werkveld stellen we een toename vast van gedragsproblemen in de klas.
2. Zoals we verder in dit jaarverslag nog aankaarten, worden leerlingen met een nood aan hulpverlening geconfronteerd met enorm lange wachtlijsten. Dat is zeker voor leerlingen met ondersteuningsnoden rond gedragsproblemen het geval. Hierdoor krijgen deze leerlingen niet tijdig de juiste hulp die ze nodig hebben, waardoor de situatie op school vaak escaleert. Scholen grijpen daarbij vaak de tijdelijke of definitieve schorsing aan als ultieme redmiddel om opnieuw rust te brengen in de klas. Dit is een trend die ons als CLB's enorm verontrust.
3. Op 1 september 2017 gingen de ondersteuningsnetwerken van start. Mogelijks was dit een trigger voor leerlingen, ouders en/of scholen om meer handelingsgerichte diagnostiek in het kader van gedragsproblemen aan te vragen. Dit werd mede bepaald door de versoepeling van ondersteuning type 3 voor kinderen en jongeren zonder een diagnose op basis van een HGD-traject (zie eerder).

Formalisering attest/advies

Na het doorlopen van een handelingsgericht diagnostisch traject kan het advies van het CLB waar nodig worden geformaliseerd.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	201
Onderwijsloopbaanbegeleiding	58
Preventieve gezondheidszorg	16
Psychosociaal functioneren	143

Tabel : aantal leerlingen per domein voor functie formaliseren attest/advies

Zoals bovenstaande tabel illustreert worden attest en adviezen voornamelijk geformaliseerd binnen het domein leren en studeren. Ook voor het aantal geformaliseerde attesten en adviezen wordt een grote stijging vastgesteld binnen de domeinen psychosociaal functioneren en onderwijsloopbaanbegeleiding.

Vanuit het netoverstijgend project Prodia werden heel wat ondersteunende materialen ontwikkeld binnen het protocol gedrag en emotie.

We geven hieronder de evolutie van het aantal leerlingen weer waarvoor diagnostiek werd ingezet in het kader van gedragsproblemen:

Kortdurende begeleiding

Het CLB kan ook zelf een begeleidingstraject starten, de zogenaamde kortdurende begeleiding. Deze bestaat uit een aanbod van twee tot maximum acht sessies en heeft tot doel het bieden van een antwoord op de zorgvraag. Indien het CLB van oordeel is dat de eigen kortdurende begeleiding niet volstaat om dit antwoord te bieden, dan zal het CLB steeds doorverwijzen naar een meer gepast hulpverleningsaanbod.

Het CLB verstrekt zelf geen therapie. De kortdurende begeleiding kan daarnaast ook niet ingezet worden als vorm van overbruggingshulp in afwachting van de opname in een meer gespecialiseerde dienst.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	153
Onderwijsloopbaanbegeleiding	130
Preventieve gezondheidszorg	24
Psychosociaal functioneren	200

Tabel : aantal leerlingen per domein voor functie kortdurende begeleiding

We stellen een daling vast in het aantal kortdurende begeleidingen binnen alle domeinen.

Zoals reeds eerder aan bod kwam, registreren de CLB's sinds 2015 ook hun opdracht die ze opnemen in het kader van verontrusting en verontrustende situaties. We stellen vast dat het aantal kortdurende begeleidingen in het kader van verontrusting verdubbeld is op één schooljaar tijd.

2016-2017	2017-2018
8	16

Tabel: aantal kortdurende begeleidingen verontrusting

Samenwerking met een netwerk

Ten slotte kan het CLB beslissen dat het eigen aanbod niet voldoende is om de zorgvraag van de leerling te beantwoorden. In dat geval zal het CLB een beroep doen op een van de netwerkpartners om meer geschikte hulp aan te bieden. Daarbij zet het CLB de draaischijffunctie in en zorgt het voor een warme toeleiding en overdracht van de leerling naar het extern hulpaanbod.

Aangezien deze draaischijffunctie een belangrijke plaats inneemt in de CLB-werking, wordt hieraan een volledig hoofdstuk besteed. Dit wordt verder in dit jaarverslag besproken.

Met wie werkt het CLB samen?

In het vorige deel kwam aan bod dat het CLB met zeer veel verschillende netwerkpartners samenwerkt in het kader van een mogelijke verwijzing van een leerling of het aanspreken van een partner met meer expertise. Hiernaast werkt het CLB echter ook samen met verschillende actoren die zich veel dichterbij de leerlingen zelf bevinden. In de eerste plaats met de leerling: tijdens de CLB-begeleiding wordt de leerlingen altijd centraal geplaatst. Indien een leerling bekwaam wordt geacht¹³, wordt altijd met toestemming van de leerling gewerkt¹⁴. Daarnaast vormen ook de ouder(s) een belangrijke partner in de begeleiding van een leerling, en waar nodig ook andere familieleden. De derde cruciale actor is de school: samenwerking verloopt daarbij doorgaans via een leerlingenbegeleider of zorgcoördinator, de schooldirecteur of een leerkracht.

Indien er andere actoren worden betrokken bij de CLB-begeleiding, dan wordt dit in de eerste plaats steeds besproken met de leerling. Een andere actor wordt bovendien enkel betrokken indien dat de begeleiding ten goede komt of kan bijdragen tot het verhogen van het welbevinden van de leerling.

Een groot aantal CLB-activiteiten vinden tenslotte ook plaats zonder externe aanwezigheid. Dat is bijvoorbeeld het geval bij het intern multidisciplinair overleg. Het multidisciplinair overleg is een belangrijk werkingsprincipe van het CLB: medewerkers van verschillende disciplines en met een verschillende expertise overleggen samen over hoe de leerling optimaal kan begeleid worden. Daarbij kan een arts of paramedisch werker bijvoorbeeld andere elementen en ideeën vanuit de eigen expertise aanbrengen dan een maatschappelijk werker of psycholoog. Verschillende CLB's werken ook reeds met CLB-interne experts voor een concreet thema zoals onderwijsloopbaanbegeleiding (OLB), diagnostiek of kansarmoede. De activiteiten waar geen externe actor bij aanwezig is, worden niet verder opgenomen in dit hoofdstuk.

We onderscheiden vier grote clusters van actoren die betrokken worden bij de leerlingenbegeleiding.

Cluster van actoren	Aantal leerlingen
Leerling	8 911
Schoolinterne begeleiders	1 453
Familie	863
Derden	551

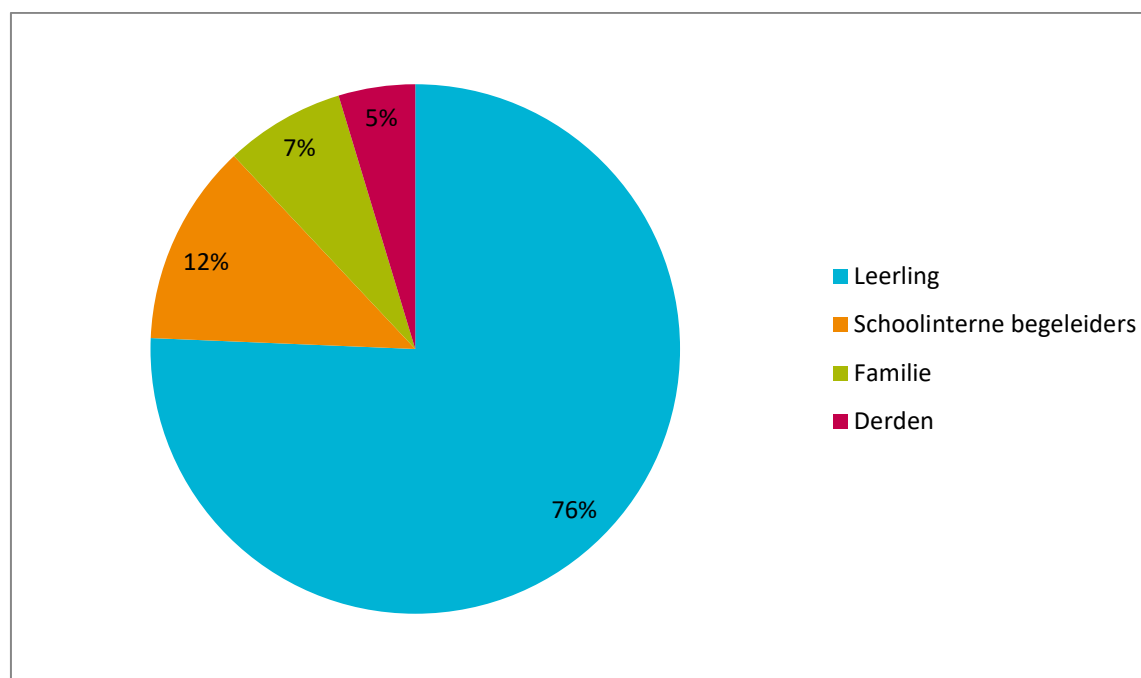
Tabel: aantal leerlingen per cluster actoren

¹³ De bekwaamheid wordt beoordeeld op basis van de decretale regels zoals bepaald in het decreet rechtspositie van de minderjarige. Meer informatie via <http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/index.htm>

¹⁴ Uitzonderingen hierop zijn situaties die een gevaar vormen voor de leerling, zoals het geval kan zijn bij een verontrustende situatie of concrete zelfmoordgedachten.

In de eerste plaats werkt het CLB samen met de leerling. Zoals we zullen zien op de volgende bladzijden kan dat zowel een individuele leerling, een groep leerlingen of een klasgroep of zelfs de volledige schoolpopulatie zijn. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval wanneer er een besmettelijke ziekte actief is op de school of bij het uitrollen van een schoolbreed project rond pesten.

In vergelijking met vorig schooljaar worden leerlingen en derden vaker betrokken bij de CLB-begeleiding.

Figuur : verdeling aantal leerlingen per cluster actoren

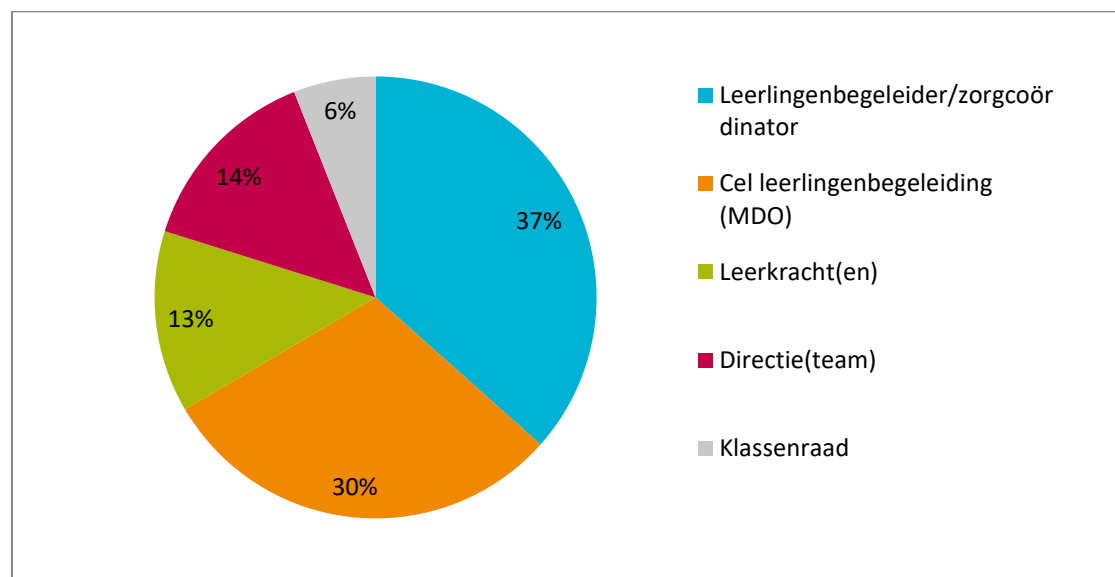
Cluster schoolinterne begeleiders

Dat de school een cruciale partner is in de leerlingenbegeleiding, is al meermaals aan bod gekomen in dit jaarverslag. Het stemt de CLB dan ook bijzonder tevreden dat de Vlaamse Regering de beslissing nam om net van deze leerlingenbegeleiding een erkenningsvoorwaarde te maken voor scholen. Scholen zullen in de toekomst dienen aan te tonen dat zij werk maken van een kwaliteitsvol zorgbeleid. Samenwerking tussen school en CLB vormt daarbij een cruciaal element.

De onderstaande tabel bevat de verschillende schoolactoren waarmee het CLB samenwerkt.

Schoolinterne actor	Aantal leerlingen
Leerlingenbegeleider/zorgcoördinator	877
Cel leerlingenbegeleiding (MDO)	718
Leerkracht(en)	319
Directie(team)	339
Klassenraad	144

Tabel: aantal leerlingen per actor - cluster schoolinterne begeleider

Figuur : verdeling aantal leerlingen – cluster schoolinterne actoren

Bovenstaande tabel en taartdiagram illustreren in de eerste plaats dat het GO! CLB Brussel nauw samenwerkt met de zorgcoördinator (basisonderwijs) en leerlingenbegeleider (secundair onderwijs). Zij zijn het aanspreekpunt op school voor wat betreft de leerlingenbegeleiding.

Hiernaast gebeurt de samenwerking met de school door middel van de cel leerlingenbegeleiding (ook wel multidisciplinair overleg (MDO) of zorgoverleg genoemd). Op dat overleg bekijken school en CLB samen de belangrijkste dossiers binnen de leerlingenbegeleiding. Het CLB ondersteunt de school door middel van consultatieve leerlingenbegeleiding door samen te bespreken waar de school zelf nog acties kan ondernemen. Het zorgcontinuüm (dat eerder aan bod kwam) is daarbij het cruciale denkkader.

Ook met leerkrachten en directie(team) wordt vaak samengewerkt. De leerkracht is een cruciale bron van informatie wanneer het functioneren van de leerling in de klas aan bod komt. De directeur neemt dan weer een belangrijke rol op in bijvoorbeeld het maken van samenwerkingsafspraken tussen school en CLB.

De verdere afstemming van rollen en verantwoordelijkheden tussen de verschillende actoren vormde één van de kernelementen van de hervorming van de leerlingenbegeleiding. Deze moet zorgen voor een nog nauwere samenwerking tussen school en CLB.

In de samenwerking tussen school en CLB dienen we erop te wijzen dat het schoolpersoneel gebonden is aan het ambtsgeheim, terwijl de CLB-medewerkers gebonden zijn aan het beroepsgeheim. Een drager van ambtsgeheim heeft discretieplicht tegenover derden die niet bij het onderwijsgebeuren betrokken zijn (bijvoorbeeld een buurvrouw). Zij moeten bepaalde informatie altijd doorgeven aan ambtsgenoten en hiërarchische oversten als de directeur. Dit vormt een belangrijk verschil met het beroepsgeheim van CLB-medewerkers.

Dit beroepsgeheim hoeft informatiedeling tussen het CLB en de school echter niet in de weg te staan. Wanneer het CLB over relevante informatie beschikt voor de school over het functioneren van de leerling in de klas of op school, dan zal dat gedeeld worden met de school, steeds met toestemming van de leerling en/of de ouders. Een voorbeeld daarvan is het uitschrijven van een (gemotiveerd) verslag, dat gedeeld met de school en een aanleiding vormt om samen met de school na te denken over hoe de onderwijsbehoeften van de leerling kunnen beantwoord worden in de klas. Informatie die niet relevant is voor de school wordt niet gedeeld.

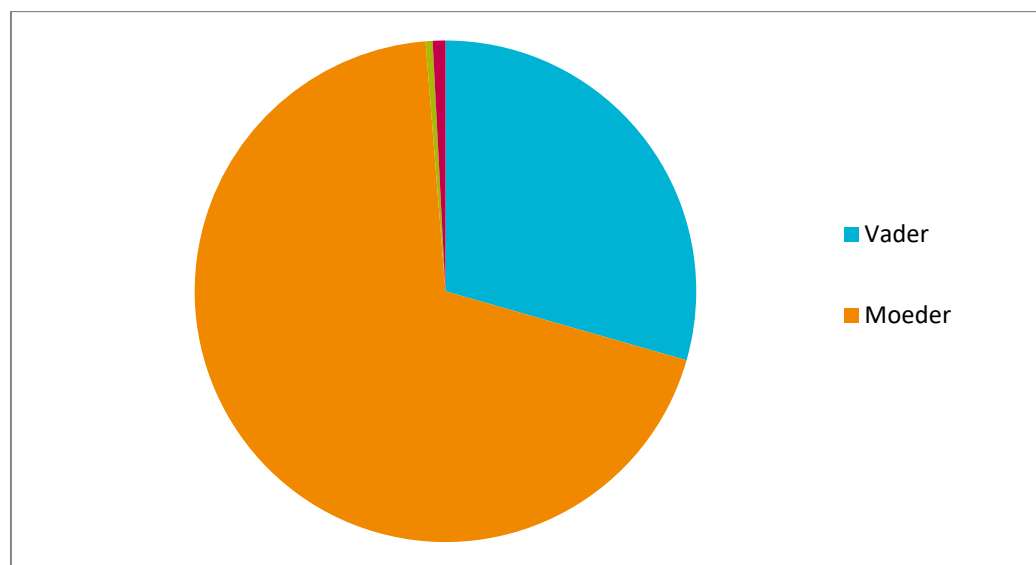
Cluster familie

Een volgende cluster die belangrijk is bij de begeleiding van een leerling, is de familie die betrokken wordt.

Familiale actor	Aantal leerlingen
Vader	325
Moeder	765
Voogd	5
Meeouder	9

Tabel: aantal leerlingen per familiale actor

Net zoals in de vorige schooljaren, vormt de moeder de belangrijkste partner waarmee het CLB samenwerkt. Dit aandeel neemt zelfs nog toe. De moeder wordt betrokken bij de begeleiding van net geen 10 % van de leerlingen van de volledige schoolpopulatie (9,75 %). Voor vaders is dit de helft (4,72 %) maar ook het aantal leerlingen waarvoor het CLB samenwerkte met de vader, stijgt.

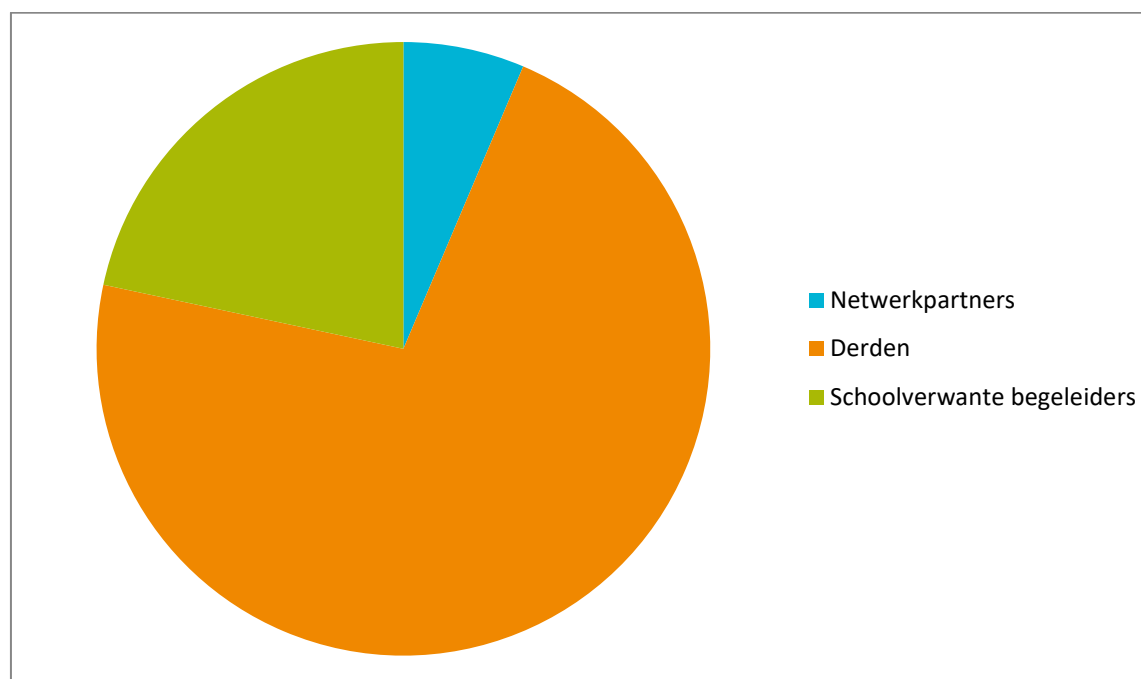
Figuur : verdeling leerlingen per familiale actor

Derden

Tenslotte betreft het CLB ook derden in de begeleiding van leerlingen. Voor definities over deze 'derden' verwijzen we u graag door naar bijlage II.

Familiale actor	Aantal leerlingen
Netwerkpartners	41
Derden	462
Schoolverwante begeleiders	139

Tabel : aantal leerlingen per derdenactor

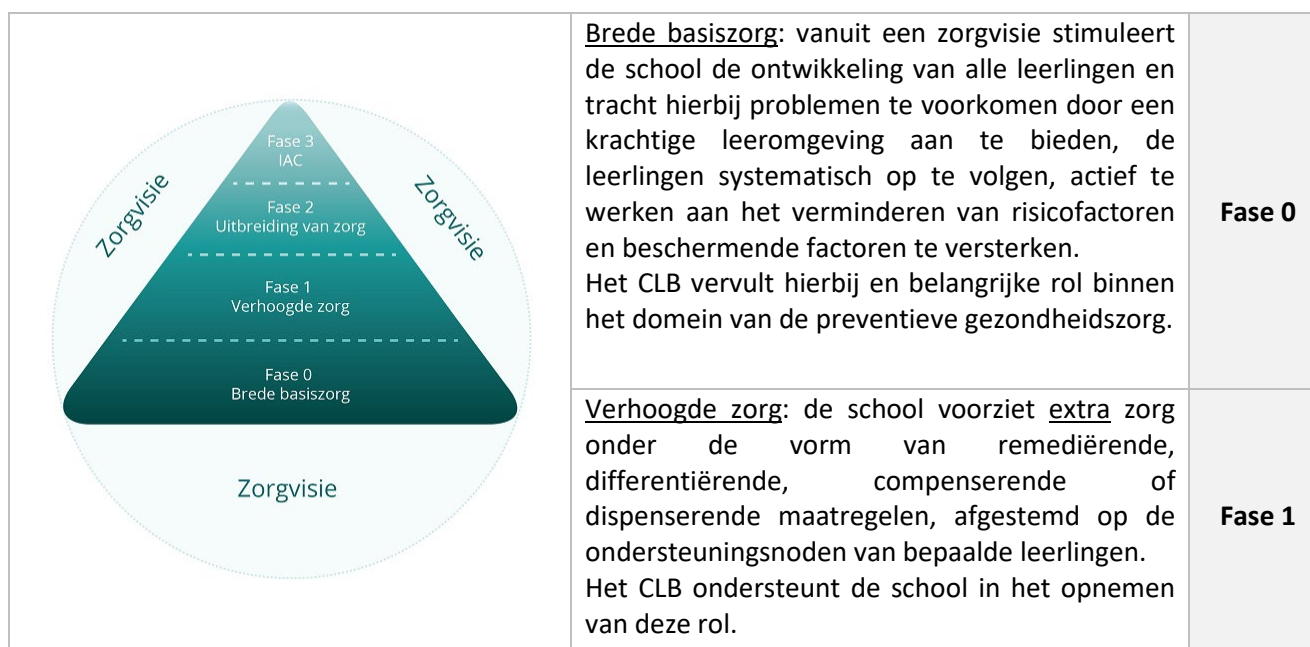
Figuur : verdeling aantal leerlingen per derdenactor

Er wordt over het algemeen vaker samengewerkt met derden.

CLB en het M-decreet

In de vorige hoofdstukken hebben we er reeds enkele malen naar verwezen: sinds de start van het M-decreet op 1 september 2015 is er heel wat veranderd op de klasvloer en in de CLB-werking. Het M-decreet zet een belangrijke stap richting inclusief onderwijs. Het doel is om zo veel mogelijk kinderen en jongeren les te laten volgen in het gewoon onderwijs, ook leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Wanneer de aanpassingen die de leerling nodig heeft om een gemeenschappelijk curriculum te volgen, onvoldoende of onredelijk zijn voor de school voor gewoon onderwijs, maakt het CLB, mits akkoord van ouders, een verslag op. Met dit verslag kan de leerling dan een individueel aangepast curriculum volgen binnen de school voor gewoon onderwijs (eventueel met ondersteuning vanuit het ondersteuningsnetwerk) of kan de leerling de overstap naar het buitengewoon onderwijs maken.

Het M-decreet is daarbij een eerste stap in de uitvoering van het VN-verdrag van 2009 inzake de rechten van personen met een handicap. Een van de principes van waaruit het M-decreet werd opgebouwd, is het zorgcontinuüm. Dat zorgcontinuüm bestaat uit vier fasen waarbij zowel de school als het CLB een sleutelrol in opnemen:

<u>Uitbreiding van zorg:</u> het CLB neemt de regie van de leerlingenbegeleiding over. De school zet daarbij de maatregelen uit fase 1 verder. Het CLB bepaalt na overleg met de leerling en de ouders welke kernactiviteiten worden ingezet. Hierbij gaat het CLB verder op basis van de acties die de school reeds heeft ondernomen in fasen 0 en 1. Een van de mogelijke acties hierbij is dat het CLB beslist dat er nood is aan een gemotiveerd verslag (waarbij de leerling les volgt in het gewoon onderwijs en daarbij extra ondersteuning krijgt) of verslag (waarbij de leerling een individueel aangepast curriculum volgt in het gewoon onderwijs of de overstap maakt naar het buitengewoon onderwijs).	Fase 2
De laatste fase is het <u>IAC of individueel aangepast curriculum</u>. Hierbij volgt een leerling met een verslag les in het gewoon onderwijs, zij het met een aangepast curriculum. Dit in tegenstelling tot een leerling met een gemotiveerd verslag die het gemeenschappelijk curriculum volgt. Ook deze leerlingen krijgen op basis van hun verslag ondersteuning vanuit het ondersteuningsnetwerk.	Fase 3

Bovenstaande beschrijving van het zorgcontinuüm maakt duidelijk dat het M-decreet een belangrijke rol toekende aan het CLB. Het CLB is sedert 1 september 2014 namelijk de enige gemachtigde instantie die een verslag of gemotiveerd verslag kan opmaken.

Gemotiveerde verslagen

Zoals reeds eerder besproken, zet het M-decreet een belangrijke stap richting inclusief onderwijs. Voor sommige leerlingen is het inzetten van ondersteuning in het kader van het geïntegreerd onderwijs – in combinatie met compenserende of dispenserende maatregelen – nodig en voldoende om de leerling het gemeenschappelijk curriculum binnen het gewoon onderwijs te laten volgen.

Sinds de introductie van het M-decreet dient de leerling daarbij over een gemotiveerd verslag te beschikken. Het gemotiveerd verslag bevat een analyse van de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling, gebaseerd op het integratief beeld aan de hand van het ICF-CY-kader, een analyse van de onderwijsbehoeften van ouders en het schoolteam en een overzicht van de bijkomende maatregelen die nodig zijn om de leerling te laten participeren binnen het gemeenschappelijk curriculum. Het ICF-kader is een bio-psycho-sociaal model dat niet alleen rekening houdt met zogenaamde 'kindfactoren', maar ook de context mee in beeld brengt. Daarbij is de vertaalslag naar de onderwijscontext cruciaal.

	2016-2017	2017-2018
Aantal gemotiveerde verslagen	34	76

Tabel : Evolutie aantal gemotiveerde verslagen

We zien in schooljaar 2017-2018 een sterke stijging. Mogelijke verklaringen hiervoor is de start van de ondersteuningsnetwerken (op 01/09/2017) en het wijzigingsdecreet wat een effect had in de laatste maanden van het schooljaar.

Verslagen

Voor leerlingen die les volgen in het gewoon onderwijs met een individueel aangepast curriculum of IAC, of voor leerlingen die de overstap maken naar het buitengewoon onderwijs, is een verslag vereist.

Ook voor het verslag wordt gebruikgemaakt van het ICF-CY-kader.

	2016-2017	2017-2018
Aantal verslagen	77	91

Tabel : Evolutie aantal verslagen

Ook hier zien we een stijging van het aantal verslagen maar in een mindere mate.

	Basisaanbod	2	3	4	6	7	9
2015-2016	0	1	1	16	3	25	6
2016-2017	0	0	3	16	0	9	5
2017-2018	3	0	22	8	5	24	13

Tabel : Evolutie gemotiveerde verslagen per type

	Basisaanbod	2	3	4	6	7	9
2015-2016	36	24	2	13	2	7	7
2016-2017	36	17	3	11	1	1	8
2017-2018	33	29	7	10	0	5	6

Tabel : Evolutie verslagen per type

	OV1	OV2	OV3	OV4
2015-2016	14	7	10	3
2016-2017	14	2	7	0
2017-2018	13	3	9	1

Tabel : Evolutie verslagen per opleidingsvorm

Deel II DE NETOVERSTIJGENDE SAMENWERKING BINNEN DE CLB'S

Samen sterk: netoverstijgende samenwerking in de CLB's

De Internettensamenwerkingscel (ISC)

De 4 verschillende onderwijsnetten of -koepels (het Gemeenschapsonderwijs (GO!), het Provinciaal Onderwijs (POV), het Onderwijs van Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG) en de Vrije-CLB-Koepel¹⁹) werken samen binnen de Internettensamenwerkingscel (ISC). De ISC vormt een forum waarop gezamenlijke standpunten en afspraken worden gemaakt en van waaruit netoverstijgende projecten worden uitgerold en aangestuurd. De ISC is daarnaast het aanspreekpunt voor overleg met de overheid, andere sectoren en diverse partners en actoren. Het voorzitterschap van de ISC roteert jaarlijks tussen de verschillende netten en koepels.

Vanuit de ISC werden verschillende werkgroepen in het leven geroepen om belangrijke beleidsthema's op te volgen, zoals het M-decreet, waarin specialisten van de verschillende netten en koepels zetelen. Tijdens het schooljaar 2017-2018 boog deze netoverstijgende werkgroep M-decreet zich over de maatregelen die werden voorbereiden voor de bijsturing van het M-decreet.

De belangrijkste beleidsevolutie die de ISC tijdens het schooljaar 2017-2018 van nabij opvolgde was de hervorming van de leerlingenbegeleiding die volop werd voorbereid. Gedurende het hele schooljaar werden hiervoor ontwerpbesluiten en ontwerpdecreten besproken en aangevuld. Andere belangrijke initiatieven en beleidsdossiers die van dichtbij werden opgevolgd, waren de verdere afstemming tussen de CLB-sector en integrale jeugdhulp, de ontwikkelingen inzake de persoonsvolgende financiering (PVF), de afstemming met de ondersteuningsnetwerken, de projecten traumabegeleiding en samen tegen schooluitval, en de implementatie van de nieuwe Europese privacywetgeving GDPR (General Data Protection Regulation).

Naast de ISC, die netoverstijgende samenwerking op Vlaams niveau realiseert, bestaan er lokaal en regionaal verschillende initiatieven waarbinnen de CLB's netoverstijgend samenwerken. Tijdens het schooljaar 2017-2018 werd zo bijvoorbeeld verder regionaal samengewerkt binnen de Netwerken tegen schooluitval en de projecten Ondersteuning voor asielkinderen met een traumaproblematiek.

Alle provincies organiseren bovendien netoverstijgend overleg op directieniveau, wat vaak uitmondt in regionale of provinciale werkgroepen (bijvoorbeeld rond integrale jeugdhulp) of gezamenlijke initiatieven.

Het GO! CLB Brussel maakt deel uit van een aantal samenwerkingsverbanden binnen het GO! maar ook netoverstijgend, op Vlaams en Brussels niveau.

■ Samenwerkingsverband beleid/lerend netwerk directies

Binnen het GO! vormen de 23 CLB-centra een samenwerking. Deze samenwerking uit zich in een project waarbij elke CLB een 1,15¹⁵ % afdraagt aan een centrale pot waar netgebonden (centraal computerbeheer/professionalisering) en netoverstijgende initiatieven (onderwijskiezer/CLB-Chat) worden gerealiseerd. Maandelijks komen de directies van deze CLB's samen om beleidsmatige standpunten in te nemen en te adviseren en ervaringen uit te wisselen.

■ Regionaal overleg Brussel-Brabant (ROBB)

Binnen het GO! komen ook provinciaal de CLB's samen om over de CLB's heen beleid te voeren en projecten uit te werken. Het GO! CLB Brussel werkt hiervoor samen met de GO! CLB's "De Ring"; Leuven Landen Tienen, Vilvoorde. In dit schooljaar werden vooral de vergadering van het samenwerkingsverband voorbereid. In de toekomst wil ROBB over gaan naar gelijkgerichte acties en projecten.

■ Triptiek

De drie CLB's van Brussel (Vrij CLB Pieter Breugel, CLB-N en GO! CLB Brussel) zijn verenigd in de VZW Triptiek. Deze vzw beheert netoverstijgend projecten gefinancierd door middelen van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, Vlaamse Overheid en eigen middelen. Volgende projecten werden vorig schooljaar door Triptiek beheerd.

- Kans – Centraal meldpunt Brussel (<http://www.kans.brussels/>)
Het GO! CLB Brussel meldde 6 leerlingen aan bij Kans
- Medebeheer Abrusco (<https://www.abrusco.be/>)
- Samen tegen schooluitval
- Project Trauma
- Project samenwerking PAika (<http://www.uzbrussel.be/u/view/nl/2266894-Kinderpsychiatrie+%28PAika%29+.html>)
- Project samenwerking Vertrouwenscentrum Brussel (<https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/onze-centra/brussel.php>)

Naast deze projecten is het ook de bedoeling om af te stemmen rond werking en standpunten naar externen toe (bv in het kader van integrale jeugdhulp)

De directeur van het GO! CLB Brussel is zowel voorzitter van Triptiek, Kans als Abrusco.

¹⁵ Gezien de specifieke situatie van enkele CLB's die de omkadering nog niet krijgen waar ze recht op hebben dragen zij minder af. Het GO! CLB Brussel is hier één van.

■ Brabant Brussel regionaal intern overleg (BBRIO)

Netoverstijgend maakt het GO! CLB Brussel ook deel uit van en samenwerkingsverband in Brabant-Brussel. Doel is hier te komen naar gelijkgerichte aanpak van bepaalde problematieken en af te stemmen over standpunten naar buiten uit toe. Hier vooral naar de welzijns-gezondheidswereld toe. Dit jaar ging de aandacht vooral naar de vorming van Netoverstijgende Regionale Centra zoals in het “Decreet op de Leerlingenbegeleiding voor het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding” is bepaald in artikel 16 §2¹⁶.

Het CLB is sinds enkele jaren niet alleen op de ‘klassieke manier’ bereikbaar. We zetten ook volop in op het online bereiken van leerlingen en ouders. Maar daar stopt het verhaal niet: ook voor de CLB-medewerkers en schoolpersoneel werden ondersteunende onlinediensten uitgebouwd. Zij kunnen gerealiseerd worden dankzij een intensieve netoverstijgende samenwerking.

¹⁶ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=15236#1086440>

Deel III: HET CLB BINNEN EEN NETWERK

Het netwerk rond het CLB

Het CLB staat niet alleen in voor het bieden van gepaste hulpverlening voor de zorgvraag van leerlingen, ouders en scholen. Waar nodig doet het CLB beroep op een aanwijsbaar netwerk van partners uit belendende sectoren. De draaischijffunctie die het CLB hierbij opneemt, bevindt zich dook op het snijpunt tussen onderwijs, welzijn, de gezondheidssector en de arbeidsmarkt.

Een warme overdracht staat steeds centraal binnen de draaischijffunctie. Dat betekent dat het CLB de leerling en/of zijn ouders voldoende handvatten aanreikt om met de best passende hulpverlening aan de slag te gaan. Voor bepaalde doelgroepen zal het CLB hierbij een meer aanklampende houding aannemen zodat de overstap naar het netwerk zo laagdrempelig mogelijk kan verlopen voor de leerling en/of zijn ouder(s). Het CLB vertaalt de noden van de leerlingen vanuit een onderwijsperspectief naar de welzijnsinstellingen en vice versa.

In dit deel van het jaarverslag wordt bekeken hoe deze draaischijffunctie een invulling krijgt binnen de CLB-praktijk.

Samenwerking met een netwerk

Een mogelijke uitkomst ná het doorlopen van een handelingsgericht traject kan eruit bestaan dat het CLB beroep doet op zijn netwerkpartners teneinde een passend antwoord te bieden op de zorgvraag. Zo kwam reeds eerder aan bod dat het CLB zelf geen therapie verstrekt. Ook voor meer intensieve vormen van hulpverlening of crisishulpverlening zal het CLB steeds samenwerken met het netwerk. Tenslotte kan ook tijdens het doorlopen van een HGD-traject een netwerk worden ingeschakeld

(bv. doorverwijzing met het oog op externe diagnostiek bij een kinderpsychiater).

De onderstaande tabel toont aan binnen welke begeleidingsdomeinen leerlingen werden doorverwezen naar het netwerk.

Begeleidingsdomein	Aantal leerlingen
Leren en studeren	134
Onderwijsloopbaanbegeleiding	116
Preventieve gezondheidszorg	44
Psychosociaal functioneren	200

Tabel: aantal leerlingen per domein voor functie samenwerking met netwerk

De cijfers voor deze functie liggen voor alle domeinen hoger dan vorig schooljaar, met als enige uitzondering het domein psychosociaal functioneren dat status quo is gebleven. De meeste samenwerking met het netwerk gebeurt binnen het domein psychosociaal functioneren. Dit blijkt vnl. voor de onderwerpen sociale ontwikkeling en problemen thuis te zijn.

Binnen het onderwerp sociale ontwikkeling valt de evoluties van twee concrete thema's: vermoeden van autismespectrumstoornis (ASS) en gedragsproblemen. Hiervoor wordt vaak samengewerkt met een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) of een Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen (COS). De diagnose ASS kan enkel door een (kinder)psychiater worden vastgesteld en dus niet door het CLB. De onderstaande tabel illustreert de evolutie van het aantal leerlingen waarvoor werd samengewerkt met het netwerk voor beide thema's, en dit over de laatste schooljaren.

Aantal unieke leerlingen	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Vermoeden van autismespectrumstoornis (ASS)	5	9	14
Gedragsproblemen of gedragsstoornissen	30	37	40
Verontrusting	20	16	27

Tabel 86: evolutie samenwerking netwerk autisme en gedrag

Ook binnen het domein leren en studeren wordt vaak samengewerkt met een netwerk, in de eerste plaats rond de algemene ontwikkeling van de leerling en taal- en spraakontwikkeling. Binnen het domein onderwijsloopbaanbegeleiding wordt intensief samengewerkt met de netwerken 'Samen tegen schooluitval', de ondersteuningsnetwerken en diensten die alternatieve trajecten aanbieden (bijvoorbeeld een zorgboerderij of aanbieders van een persoonlijk ontwikkelingstraject (POT)).

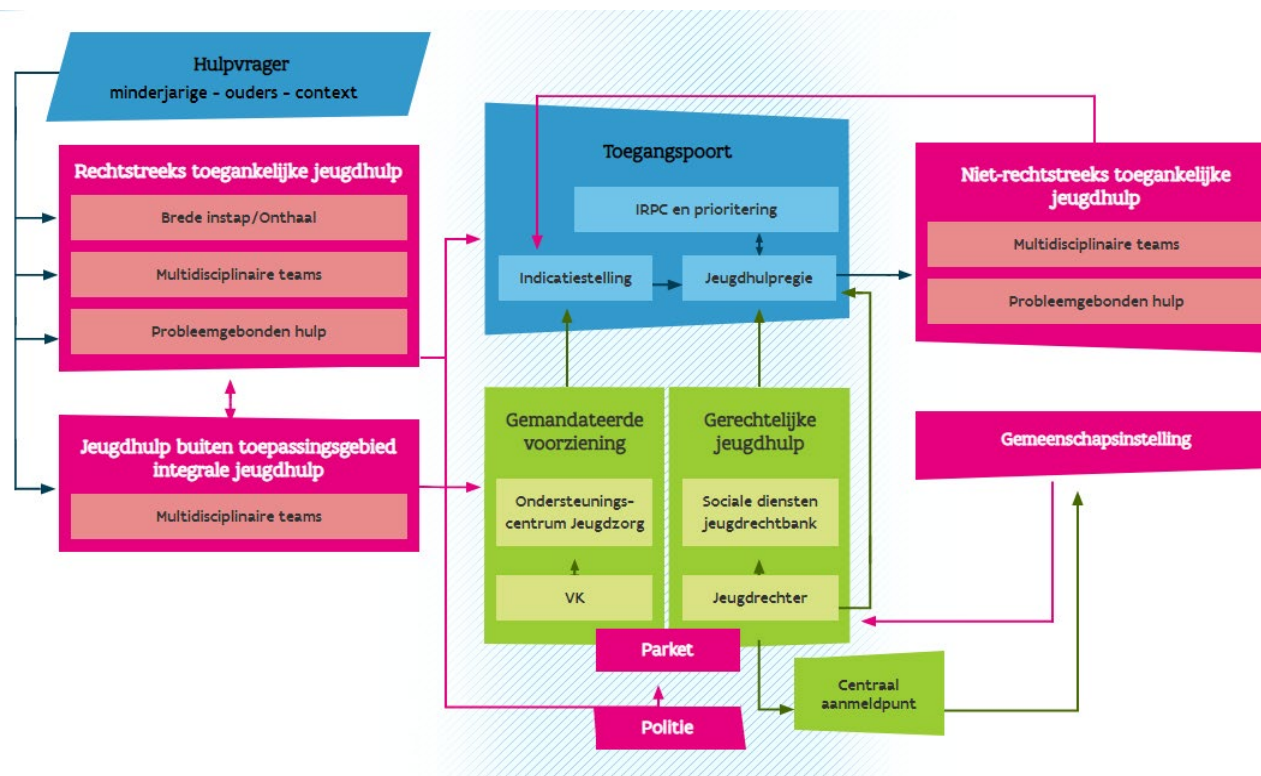
Het is duidelijk dat het CLB met heel wat verschillende netwerkpartners samenwerkt. Een opsomming van al deze netwerkpartners zou ons te ver leiden. Deze netwerkpartners situeren zich op verschillende beleidsdomeinen, gaande van onderwijs (bijvoorbeeld het ondersteuningsnetwerk), welzijn (bijvoorbeeld Kind & Gezin, de Centra voor Ambulante Revalidatie (CAR), de Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)), gezondheid (een tandarts of wijkgezondheidscentrum) tot de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld VDAB, Actiris), veiligheid en justitie (politie of parket) vrije tijd (een laagdrempelig sportaanbod) en jeugdwerk (straathoekwerkers).

De netwerken worden op verschillende manieren opgebouwd en onderhouden. Zo worden er op Vlaams niveau vanuit de ISC samenwerkingsovereenkomsten gesloten (bijvoorbeeld met Bednet en de Centra voor Ambulante Revalidatie, de Centra voor Ontwikkelingsstoornissen (COS) en de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg). Ook op provinciaal niveau werken de CLB's intensief samen (bijvoorbeeld binnen de netwerken 'Samen tegen schooluitval' of het Intersectoraal Regionaal Overleg Jeugdhulp (IROJ)). Tenslotte is ook de realisatie van de samenwerking op regionaal niveau cruciaal. Heel wat CLB engageren zich bijvoorbeeld in een lokaal Huis van het Kind, binnen het lokaal overlegplatform (LOP) of in een regionaal samenwerkingsverband voor jeugdhulp (bijvoorbeeld binnen een stuurgroep rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp waarbij de betrokken organisaties van naderbij kennismaken met elkaars organisatie en afspraken maken).

De CLB's binnen het jeugdhulpverleningslandschap

Sinds de inwerkingtreding van het vernieuwde jeugdhulpverleningslandschap op 1 september 2013 vervullen de CLB's een cruciale rol binnen de Integrale Jeugdhulp (kortweg IJH). Dit kwam reeds verschillende keren aan bod. Zo bleek dat de CLB's een belangrijke rol spelen in het onthalen van vragen naar het (jeugd)hulpverleningsaanbod en in de toeleiding ernaar. In dit hoofdstuk bekijken we verder op welke manier het CLB een rol opneemt binnen de Integrale Jeugdhulp. De data uit dit hoofdstuk worden gegenereerd uit het jaarverslag jeugdhulp 2017 waaraan het CLB zijn actieve medewerking verleende¹⁷.

¹⁷ Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, *Jaarverslag 2017*, online raadpleegbaar via <http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/>

Figuur 1: de structuur van de Integrale Jeugdhulp

Brede instap

In de eerste plaats neemt het CLB het merendeel van de brede instap voor zijn rekening. De brede instap onthaalt iedere vraag naar jeugdhulp, ongeacht de aard van de vraag of het werkingsgebied waarop dat CLB actief is. Zoals aan het begin van dit jaarverslag reeds werd aangetoond, vervullen de CLB's de grootste rol van onthaler binnen deze brede instap.

Zoals bovenstaande figuur ook aantoont, vormt de brede instap de eerste stap richting jeugdhulp. Vanuit de brede instap kan een leerling met nood aan jeugdhulp verder worden toegeleid naar rechtstreeks toegankelijke hulp binnen het probleemgebonden aanbod, niet-rechtstreeks

toegankelijke jeugdhulp door middel van een multidisciplinair team (MDT) of naar een andere voorziening wanneer sprake is van verontrusting of crisis. We bekijken deze verschillende mogelijkheden en hebben daarbij steeds aandacht voor de rol die het CLB daarbij opneemt.

Kind & Gezin verwijst in zijn functie als brede instap ook regelmatig door naar het CLB. Vanuit de diensten preventieve gezinsondersteuning gebeurde 6,20 % van de verwijzingen naar het CLB. Vanuit de inloopteams, gevestigd in 15 kansarme buurten in Brussel en Vlaanderen, werden 42 unieke gezinnen of 21 % doorverwezen naar het CLB.

De andere dienst die samen met het CLB en Kind & Gezin de brede instap vormt, is zijn de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (of CAW). Iets meer dan 2 % van de kinderen en jongeren die bij het CAW terecht komen, werden doorverwezen door het CLB. Bij het CAW op zijn beurt gebeurt 1,24 % van de doorverwijzingen naar het CLB.

Toeleiding naar de probleemgebonden hulpverlening

Daar waar de brede instap iedere vraag tot jeugdhulp (onafhankelijk van de aard van de vraag) ontvangt, gebeurt de toeleiding naar de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp enkel probleemgebonden. De toeleiding naar dit hulpaanbod gebeurt bij voorkeur door een professionele hulpverlener.

Een van de grote actoren binnen de probleemgebonden hulpverlening zijn de **Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg** of **CGG**. De meeste aanmeldingen bij het CGG gebeuren in het kader van psychische of gedragsproblemen. De gemiddelde wachttijd tussen de aanmelding en het eerste contact bij een CGG bedraagt 57 dagen voor 75 % van de kinderen en jongeren. 75 % van de behandelingen werd opgestart binnen een termijn van 138 dagen.

Binnen de probleemgebonden hulp bieden de **Vertrouwenscentra Kindermishandeling** (VK) casusgebonden ondersteuning aan professionals rond het omgaan met kindermishandeling. Dit aanbod is de zogenaamde reguliere werking van het VK. Het VK kan daarbij verschillende vormen van ondersteuning bieden, gaande van advies of consult, coaching, eventuele rechtstreekse tussenkomst in het gezin tot een langdurig en meer intensief traject. De CLB's stonden in 2017 in voor de aanmelding van 1245 leerlingen aan het VK, wat goed is voor 18,30 % van alle aanmeldingen of een vraag op vijf. Meer dan een kwart van alle meldingen komt uit een schoolse, buitenschoolse of voorschoolse voorziening waaronder het CLB. Dat betekent dat onderwijs een grote rol speelt in de detectie van kindermishandeling.

Het Agentschap Jongerenwelzijn richt verschillende **organisaties voor bijzondere jeugdzorg** (OVBJ) in. Zij hebben minstens een erkenning voor het bieden van contextbegeleiding. Daarnaast bieden ze eveneens dagbegeleiding in groep, verblijfsmodules en ondersteunende begeleiding aan. De CLB's meldden in 2017 in totaal 844 dossiers aan bij een OVBJ, wat goed is voor 23,50 % van alle aanmeldingen, wat stijging is ten opzichte van de vorige jaren. De meeste dossiers die in behandeling waren bij een OVBJ werden niet gecombineerd met de inzet van een andere vorm van jeugdhulp. Voor 186 kinderen en jongeren of 5,20 % van de dossiers werd hulp vanuit een OVBJ gecombineerd met een begeleiding vanuit het CLB.

Voor wat betreft **pleegzorg** stonden de CLB's in voor de aanmelding van 4 dossiers of 1,10 % van alle aanmeldingen. In 9 dossiers (2,50 %) werd hulp vanuit pleegzorg gecombineerd met een gelijktijdige begeleiding door het CLB.

De **Centra voor integrale Gezinszorg** (CIG) zijn organisaties die zorgen voor de begeleiding en het verblijf van ouders (al dan niet alleenstaand) en hun kinderen, en van aanstaande ouders, bij wie de gezinscohesie, de zorg voor de komende generatie en de maatschappelijke integratie in het gedrang komen of al verstoord zijn. 8 dossiers van het CIG (7,10 %) werden aangemeld door het CLB. In 7 dossiers (6,30 %) werd een begeleiding door het CIG gecombineerd met een CLB-begeleiding.

Multidisciplinaire teams (MDT)

De aanmelding voor niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp gebeurt steeds door middel van een elektronisch aanmeldingsdocument (een A-document) dat enkel door een erkend MDT kan worden ingediend. Alle CLB's hebben zelf een MDT-erkenning of werken ten minste samen met een erkend MDT (wat altijd een partner-CLB is).

Een van de taken van het MDT is het aanleveren van diagnostiek op vraag van de intersectorale toegangspoort.

GO! CLB Brussel werkte samen met MDT GO! CLB Leuven-Tienen-Landen en diende in 2017 6 A-documenten of aanvragen voor niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp in bij de toegangspoort.

Nadat een leerling werd aangemeld bij de toegangspoort door een MDT, begint vaak een lange periode waarin de leerling wacht tot de opstart van de jeugdhulp in een voorziening. Deze wachttijd wordt berekend als de tijd tussen de datum waarop een jongere voor een bepaald hulpaanbod op de wachtlijst van een voorziening komt en de datum van de opstart van hulp in een niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpvoorziening. Het hele traject dat hieraan voorafgaat, is dus niet meegenomen in deze wachttijd.

De gemiddelde wachttijd op hulp bedroeg in 2017 391 dagen of zo'n 13 maanden. In totaal is er in 2017 een stijging (+7,8%) van het aantal wachtende kinderen en jongeren (6.584) t.o.v. 2016 (6.105). De wachttijd verschilt al naargelang het soort hulp waar men op wacht. In een VAPH-voorziening loopt de wachttijd op tot 425 dagen.

Deze leerlingen blijven in tussentijd gewoon naar school gaan. Dat maakt de situatie op de school er niet eenvoudiger op. Vele actoren verwachten ook dat het CLB in die gevallen een rol opneemt.

Zoals in dit jaarverslag werd aangekaart, beschikt het CLB over een aantal mogelijke vormen van begeleiding, gaande van het bieden van een gesprek tot het lopen van een handelingsgericht diagnostisch traject of een kortdurende begeleiding. Deze kortdurende begeleiding is daarbij de meest intensieve vorm van hulpverlening

die het CLB kan bieden. Het CLB zet deze kortdurende begeleiding alleen in indien het – in samenspraak met de leerlingen en/of de ouder(s) – van mening is dat de kortdurende begeleiding een antwoord kan bieden op de zorgvraag van de leerling. Het bieden van overbruggingshulp in afwachting tot de opstart van (niet-)rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp is niet de finaliteit van de kortdurende begeleiding. De CLB-sector staat vandaag alleen in voor de overbruggingshulp. De CLB's zijn dan ook al jaren vragende partij om deze vorm van overbruggingshulp grondig te evalueren en te bekijken welke actor het best geplaatst is om de hulp, in afwachting van de opstart van jeugdhulp, op zich te nemen.

Gemandateerde voorzieningen

Binnen het IJH-landschap zijn twee zogenaamde gemandateerde voorzieningen actief: het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg of OCJ en het Vertrouwenscentrum voor Kindermishandeling of VK.

Het **OCJ** onderzoekt of het in verontrustende situaties noodzakelijk is om van overheidswege hulp op te starten of verder te zetten. Het OCJ zet daarbij in op het aangaan van relaties: enerzijds met het kind en de ouders, anderzijds met professionele hulpverleners.

Het **VK** heeft naast zijn reguliere werking ook een opdracht als gemandateerde voorziening. Vanuit dat mandaat onderzoekt het VK of het in verontrustende situaties - met een vermoeden van kindermishandeling - maatschappelijk noodzakelijk is om tussen te komen en hulp op te starten of verder te zetten. Indien nodig kan het VK een dossier doorverwijzen naar het Openbaar Ministerie, wanneer gerechtelijke jeugdhulp zich opdringt.

Het GO! CLB Brussel startte zelf voor 59 leerlingen een kortdurende begeleiding op in het kader van verontrusting. Deze aantallen gaan in stijgende lijn.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal leerlingen waarvoor een kortdurende begeleiding rond verontrusting werd opgestart	34	47	59

Tabel: aantal leerlingen kortdurende begeleiding verontrusting

Wat betreft het aantal leerlingen die begeleid werden rond verwaarlozing-mishandeling zien we een sterke daling in vergelijking met schooljaar 2015-2016.

	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Aantal leerlingen waarvoor een kortdurende begeleiding rond verwaarlozing-mishandeling werd opgestart	80	57	44

Tabel: aantal leerlingen kortdurende begeleiding verwaarlozing-mishandeling

DEEL IV: ORGANISATIE EN STRUCTUUR

GO! CLB Brussel in cijfers

Het Brusselse onderwijslandschap

GO! CLB Brussel begeleidt de leerlingen uit de Nederlandstalige scholen van het GO! in Brussel alsook de 3 gemeentelijke basisscholen in Jette.

Het totaal aantal leerlingen die school lopen in het werkgebied van ons centrum bestaat tijdens het schooljaar 2017-2018 uit **15.795 leerlingen**. Dit is een **stijging van 2.682 leerlingen (+ 20,5%)** sinds schooljaar 2012-2013! De stijging van het aantal leerlingen in de bestaande Nederlandstalige GO! scholen in Brussel is te wijten aan de oprichting van nieuwe scholen en de uitbreiding van bestaande scholen. Sinds schooljaar 2013-2014 zijn er 5 basisscholen bijgekomen.

2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
13.113	13.525	13.853	14.749	15.196	15.795

Tabel Aantal leerlingen per schooljaar in het werkgebied GO! CLB Brussel

Financiële middelen

Voor de uitvoering van hun opdracht ontvangen de CLB's enerzijds werkingsmiddelen en anderzijds omkaderingsgewichten voor het inzetten van personeel. In het begrotingsjaar 2015 werd door de minister van Onderwijs beslist om een besparing van 10 % toe te passen op de werkingsmiddelen van de CLB's. Hiernaast werden de werkingsmiddelen in 2015 voor nascholing eveneens met 2,2 % verminderd ten opzichte van 2014. Bovenop deze lineaire besparingen is er ook al verschillende jaren geen indexering meer van de werkingsmiddelen. Deze besparingen waren ook tijdens het schooljaar 2017-2018 van toepassing.

Personeel van GO! CLB Brussel

Ondanks meer leerlingen kwamen er niet meer personeelsleden bij voor het GO! CLB Brussel.

Dit betekent dat er een vast contingent van omkaderingsgewichten werd bepaald in 2000 dat sindsdien niet meer is aangevuld.

Dit contingent omkaderingsgewichten wordt op een 3-jaarlijkse basis onderling verdeeld tussen de 72 CLB's. Hierbij worden de gewogen leerlingenaantallen als eerste parameter gehanteerd. Het gewogen leerlingenaantal wordt bekomen door aan elke leerling een gewicht toe te kennen o.b.v. het onderwijsniveau waarin hij/zij les volgt. De tabel op de volgende bladzijde toont aan welke gewichten hiervoor gehanteerd worden. Deze worden decretaal vastgelegd.

Gewicht	Onderwijsniveau leerling
7	▪ Buitengewoon onderwijs ▪ Geïntegreerd onderwijs (GON) ▪ Deeltijds secundair beroepsonderwijs ▪ Deelnemers erkende vormingen
4	▪ Eerste leerjaar B ▪ Beroepsvoorbereidend leerjaar ▪ 2e en 3e graad beroepsonderwijs ▪ Anderstalige nieuwkomers in het basis en secundair onderwijs
2	▪ Kleuteronderwijs ▪ Lager onderwijs
1,5	▪ 1e graad secundair onderwijs, m.u.v. eerste leerjaar B en het beroepsvoorbereidend leerjaar ▪ Leerlingen kunst- en technisch secundair onderwijs
1	▪ Alle overige leerlingen secundair onderwijs

Tabel 96: overzicht wegingsgewichten per onderwijsniveau

Naast deze lineaire omkadering o.b.v. het leerlingenaantal, voorziet de overheid eveneens in een bijkomende omkadering o.b.v. SES-kenmerken en densiteit.

Tijdens het schooljaar 2016-2017 werd de bestaande omkadering met de duur van twee schooljaren bevroren, waardoor de CLB's over hetzelfde omkaderingsgewicht beschikten. Dit in afwachting van de uitrol van een grondige hervorming van de leerlingenbegeleiding waarbij het omkaderingssysteem eveneens wordt herzien.

Op basis van de bovenstaande leerlingenkenmerken wordt het zogenaamde 'gewogen leerlingenaantal' bepaald. Omwille van de gesloten enveloppefinanciering heeft dit als pervers effect dat enkel de CLB's met de grootste toename in leerlingenaantallen, ook effectief meer omkadering ontvangen.

Onderstaande tabel geeft de evolutie van deze gewogen leerlingen over de afgelopen schooljaren. De referentie jaren in deze tabel hebben betrekking op de jaren waarin de CLB-omkadering werd berekend. Aangezien er geen nieuwe berekening gebeurde in het schooljaar 2017-2018, ontvingen de CLB's nog steeds de omkadering zoals bepaald in 2014.

Personeelsformatie

Nadat de CLB's hun personeelsomkadering ontvangen o.b.v. de berekening die eerder werd toegelicht, wordt de personeelsformatie per CLB ingevuld. Hierbij wordt rekening gehouden met de wettelijke minimumeisen wat betreft de basisformatie²⁵, waarna de CLB-directeur de overige omkadering inzet al naargelang de noden van de plaatselijke context.

Een CLB werkt steeds multidisciplinair. Om deze multidisciplinariteit te kunnen realiseren, heeft de directeur keuze uit een aantal vastgelegde CLB-ambten. Deze worden hieronder opgesomd. Ieder ambt kent vervolgens een bepaalde kost o.b.v. de hieraan gekoppelde looneisen.

<i>Kost omkaderingsgewicht</i>	<i>Ambt</i>
1,6	Directeur
1,6	Arts
1,3	Consulent
1,3	Psychopedagogisch consulent
1	Administratief werker
1	Maatschappelijk werker
1	Paramedisch werker
1	Psychopedagogisch werker
0,7	Medewerker
0,7	Intercultureel bemiddelaar
0,5	Ervaringsdeskundige

Tabel : overzicht omkaderingsgewicht per ambt

Bijlage I: overzicht functies

Door het selecteren van een functie binnen een activiteit, duiden we aan wat de kerndoelstelling is van die specifieke activiteit. De hamvraag daarbij is: 'Waarom doe ik wat ik aan het doen ben, in de totaliteit van een begeleidingstraject?', bv.: 'Ik doe aan vraagverheldering op een huisbezoek.'

FUNCTIE	Verduidelijking
Onthaal	- is het voor het eerst beluisteren van een inhoudelijke vraag betr. de cliënt - leidt meestal tot vraagverheldering - impliceert verduidelijken van rechten & plichten van de cliënt; als dit door omstandigheden niet zou kunnen tijdens het onthaal (vb. bij crisistussenkomst, als het onthaal niet face-to-face met de cliënt gebeurt) kan het ook in een navolgend contact met de cliënt; moet in feite bij elk nieuw traject gebeuren, ook al is de cliënt door vorige contacten al vertrouwd met het CLB - in een traject kan slechts 1 keer de functie onthaal voorkomen
Vraagverheldering	- is het uitvoerig verkennen van problematiek en oplossingsalternatieven opdat zowel cliënt als hulpverlener beter inzicht verkrijgen: wie stelt de vraag, wat houdt de vraag in, op wie heeft de vraag betrekking, wat wenst de cliënt te bereiken. - kan in een traject enkel als er onthaal aan voorafgaat, of in één activiteit gecombineerd met onthaal - kan in eenzelfde traject meerdere keren voorkomen, in verschillende activiteiten, evt. met verschillende actoren (de cliënt, ouders, leerkracht...)
Informatieverstrekking	- is het aanbieden van informatie zonder bijkomende overwegingen of uitspraken over opportuniteit, haalbaarheid, alternatieven, ... en geeft meestal geen aanzet tot verdere begeleiding of opvolging. vb: opleidingsaanbod van hogeschool bezorgen aan leerling informatieavond overgang LO->SO voor oudergroep geven - kan in een traject enkel als er onthaal aan voorafgaat, of in één activiteit gecombineerd met onthaal

Advisering	- Heeft 2 betekenissen, te onderscheiden obv. actoren: 1.informer en handelingsgericht advies geven <u>aan cliënt of personen uit de leefomgeving</u> over keuzemogelijkheden en gedragalternatieven; evt. aanraden van bepaalde hulp 2.informer en handelingsgericht advies geven <u>aan leerkrachten</u> om hun draagkracht te versterken bij de opvang van een leerling met zorgvragen (zgn. 'consultatieve leerlingenbegeleiding') - kan in een traject enkel als er vraagverheldering aan voorafgaat
Diagnostiek – algemeen	In geval men een casus niet als HGD-traject benadert: - slaat op het gericht onderzoeken van inhoud en omvang van hulpvraag en ermee samenhangende factoren, bedoeld om op objectieve basis oplossingsalternatieven te formuleren - doorgaans gebruikt men specifieke methodieken (vb. gestructureerd vraaggesprek, analyse leerlingendossier, observatie in klas) of materiaal (test, apparaat, vragenlijst) en wint men informatie in bij school en/of externe diensten (vb. opvragen diagnostische gegevens) om tot een zo volledig mogelijk beeld van de cliënt te komen. - resulteert in een gemotiveerd oordeel over benodigde hulp (= indicatiestelling) - kan in een traject enkel als er vraagverheldering aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – intake	In geval men een casus expliciet als HGD-traject benadert: - is het scherp stellen van de vraag van de cliënt, de klacht en het probleem analyseren (negatief en positief, relevante kind-, school- en gezinskenmerken) en afstemming zoeken mbt. wensen en verwachtingen bij betrokkenen (leerling, gezin, school); - kan in een traject enkel als vraagverheldering eraan voorafgaat: als uit deze vraagverheldering blijkt dat diepgaander onderzoek nodig is, stappen we over naar diagnostisch traject, waarvan HGD-intake het startpunt is.
Diagnostiek - HGD – strategie	- Fase van reflectie: het CLB-team 'trekt zich terug' om gegevens uit de intakefase te ordenen, te objectiveren en te taxeren op ernst en om na te gaan of er bijkomend diagnostisch onderzoek nodig is om de hulpvraag te beantwoorden. In dat geval formuleert het CLB-team hypothesen met daaraan verbonden onderzoeksvragen. - Bevindingen en voorstellen worden voorgelegd aan en besproken met betrokkenen (leerling, ouders, school). - Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat

Diagnostiek - HGD – onderzoek	– Verzamelen van bijkomende informatie aan de hand van een breed spectrum aan onderzoeksinstrumenten (genormeerde diagnostische testen, observatie, vragenlijsten, ...) Naast CLB'ers kunnen leerlingen, ouders en leerkrachten fungeren als mede-onderzoekers. – Verwerken en beoordelen van de onderzoeksresultaten en de vooraf geformuleerde hypothesen er aan toetsen – Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – indicering	– Fase van reflectie: het CLB-team integreert resultaten tot één geheel op basis waarvan, samen met het zorgteam van de school, wenselijke en haalbare veranderingen omschreven worden. – Dit vormt basis voor opvoedings-, onderwijs- en ondersteuningsbehoeften die het CLB-team in overleg met zorgteam, ouders en cliënt formuleert. – Tenslotte maakt het CLB-team, bij voorkeur in overleg met het zorgteam, een lijst van mogelijke maatregelen en aanbevelingen, met telkens argumenten voor en tegen. Ze worden gerangschikt van meest wenselijk naar minimaal noodzakelijk. – Kan in een traject enkel als er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Diagnostiek - HGD – advies	– Het CLB-team informeert cliënt en ouders over de aanbevelingen, met argumenten pro en contra. – Alle betrokkenen overleggen over de aanbevelingen en er wordt een keuze uit gemaakt. De gekozen aanbeveling(en) krijg(t)(en) kracht van advies. – Het advies wordt neergeschreven in een verslag en er worden concrete afspraken gemaakt over uitvoering en evaluatie ervan. – Kan enkel als er in het traject er diagnostiek - HGD – intake aan voorafgaat
Formalisering attest/advies	– Dit is het formaliseren en neerschrijven in een attest of een gemotiveerd verslag, van een advies dat een "toegangsticket" inhoudt tot een keuze OLB, een voorziening in de hulpverlening, een specifieke zorg,... Zonder dit attest of verslag kan de cliënt reglementair geen toegang krijgen tot bepaalde keuzes, voorzieningen of zorg. (Vb. attest BuO, verslag POT, Multidisciplinair Verslag VAPH,...) – Kan enkel als er in het traject advisering of diagnostiek-hgd-advies aan voorafgaat. – Om verwarring met 'advisering' en/of 'diagnostiek-HGD-advies' te vermijden, gebruiken we 'Formalisering attest/advies' enkel in specifieke gevallen (zie punt 9 limitatieve lijst)

Kortdurende begeleiding	- Het bieden van professionele, multidisciplinaire ondersteuning, gericht op het samen met de cliënt zoeken naar antwoorden en oplossingen voor de problematische situatie. - Er is rechtstreeks contact met de actor (face tot face, per e-mail, telefoon, ...) of groep van actoren (vb. ADHD-groepjes, sociale vaardigheidstraining, ...). - Bestaat in principe uit een aanbod van twee tot acht sessies. - Kan enkel als er in het traject vraagverheldering aan voorafgaat.
Afsluiten van een traject	- Dit is de laatste activiteit van een traject, waarin samen met de cliënt nagegaan wordt of de hulp die het CLB geboden heeft voldoende was, m.a.w. of de cliënt verder kan. - Kan enkel als er in het traject vraagverheldering aan voorafgaat - Kan slechts eenmaal in het traject voorkomen. - Indien er zich een nieuwe vraag zou stellen op een later tijdstip dan is dit de start van een nieuw traject.
Samenwerking met netwerk	Slaat op de opdracht van CLB om te fungeren als draaischijf tussen onderwijs en hulpverlening, en omvat overleg met actoren in het hulpverleningsnetwerk - om haalbaarheid of zinvolheid van doorverwijzing te toetsen of om doorverwijzing te faciliteren en te realiseren (inclusief <i>opmaken</i> van een verslag tbv. de hulpverlener of de dienst waar men naar verwijst) - om informatie en inzichten van de externe hulpverlener te kunnen vertalen naar de schoolse context (inclusief <i>ontvangen en verwerken</i> van een opvolgingsverslag of een respons vanwege de hulpverlener of de dienst waar men naar verwezen heeft). - Kan enkel in het traject wanneer er onthaal aan voorafgaat.

Bijlage II: overzicht actoren

Een actor is een persoon, andere dan de CLB-medewerker, die per definitie aanwezig is bij de activiteit.

ACTOR	Verduidelijking
Leerling	leerling die aanwezig is op het moment van de tussenkomst
Klasgroep	alle leerlingen uit één bepaalde klas (in de groepsstructuur van LARS: een subgroep) binnen één bepaalde school
Leerlingengroep	verschillende leerlingen die geen klasgroep vormen; kunnen uit verschillende klassen of uit verschillende scholen/vestigingen komen
Leerlingen schoolpopulatie	alle leerlingen van één bepaalde school
Moeder	natuurlijke of adoptiemoeder
Vader	natuurlijke of adoptievader
Mee-ouder	bij lesbisch of homokoppel: de partner van de natuurlijke of adoptiemoeder resp. vader, die wettelijk ouderlijke rechten uitoefent
Voogd	persoon die officieel het ouderlijke gezag uitoefent, maar niet de moeder of vader of mee-ouder is
Ouders van klasgroep	ouders van alle leerlingen uit één bepaalde klas binnen één bepaalde school
Oudergroep	groep ouders van leerlingen die geen klasgroep vormen; kunnen uit verschillende klassen of uit verschillende scholen/vestigingen komen
Ouders schoolpopulatie	ouders van alle leerlingen van één bepaalde school
Leerkracht(en)	personeelslid van de school dat vanuit zijn individuele opdracht als lesgever aanwezig is bij de activiteit (dus niet in een structureel verband als MDO/cel lbg, klassenraad, ...)
Zorgcoördinator / leerlingenbegeleider	personeelslid van de school dat instaat voor de interne leerlingenbegeleiding of is aangesteld als zorgcoördinator

Directie/directieteam	schooldirectie (NIET directeur van het CLB; die is eigenaar of deelnemer)
Klassenraad	vergadering van leerkrachten die aan eenzelfde klas lesgeven; selectie van deze actor impliceert aanwezigheid van directie gezien die voorzitter is van de klassenraad
Cellerlingenbegeleiding / MDO	structureel overleg tussen een vast team van de school en het CLB met dubbele taak: individuele leerlingen opvolgen (= cliënttype leerling) en vorm geven aan het zorgbeleid (= cliënttype school)